

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาค้นคว้าแนวความคิด แนวปฏิบัติ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการวางแผนป้องกันสารเสพติดของคณะกรรมการ สถานศึกษาชั้นพื้นฐานโดยนำเสนอตามหัวข้อ ได้ดังนี้

1. สารเสพติด

1.1 ความหมายของสารเสพติด

1.2 ประเภทของสารเสพติด

1.3 สารเสพติดประเภทแอมเฟตามีน

1.4 สารเสพติดประเภทแอมเฟตามีน (ยาบ้า) กับผลกระทบต่อการ

ดำรงชีวิต

2. นโยบายการป้องกันสารเสพติด

2.1 นโยบายของรัฐบาล

2.2 นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

2.3 นโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

2.4 นโยบายของสถานศึกษา

3. การดำเนินงานป้องกันสารเสพติดของโรงเรียน

3.1 การใช้ธรรมนูญโรงเรียน

3.2 กระบวนการแนะแนวเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติด

3.3 กิจกรรมการป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา

3.4 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

3.5 การวางแผน

3.6 กระบวนการวางแผน

3.7 การวางแผนป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา

3.8 การมีส่วนร่วม

3.9 การมีส่วนร่วมวางแผนป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.10 ปัจจัยที่เกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยภายในประเทศ

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. สารเสพติด

1.1 ความหมายของสารเสพติด

สารเสพติดมีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายอาชีพ มีผู้ให้ความหมายแตกต่างกัน ตามความเกี่ยวพันของสารเสพติดที่มีต่อวิชาชีพ ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามสารเสพติด. 2540 : 13 - 14)

สารเสพติดในความหมายของเภสัชกร หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดพิษเรื้อรังและปรากฏอาการของโรคอย่างชัดเจนภายหลังเมื่อหยุดเสพ

สารเสพติดในความหมายของนักสังคมสงเคราะห์ หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนในสังคม

สารเสพติดในความหมายตามกฎหมาย หมายถึง สารเสพติดตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามสารเสพติด พ.ศ. 2519 แก้ไขเพิ่มเติมโดยฉบับที่ 2 พ.ศ. 2534 แบ่งออกได้ 3 กลุ่ม คือ

1. สารเสพติดให้โทษตามพระราชบัญญัติสารเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 เมื่อเสพเข้าสู่ร่างกายด้วยวิธีรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือด้วยประการใด ๆ แล้ว ทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะสำคัญ เช่น ต้องเพิ่มจำนวนของยาเพิ่มขึ้น มีอาการถอนยาเมื่อขาดยา มีความต้องการเสพอย่างมากตลอดเวลา สุขภาพโดยทั่วไปจะทรุดโทรมลง นอกจากนี้สารเสพติดให้รวมถึงพืช ส่วนของพืชที่ให้ผลผลิตเป็นสารเสพติดให้โทษ และสารเคมีที่ใช้ในการผลิตสารเสพติดให้โทษดังกล่าวด้วย ตามที่รัฐมนตรีว่ากระทรวง

สาธารณสุขประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่ไม่หมายความถึงยาสามัญประจำบ้านบางตำรา ตามกฎหมายว่าด้วยสารเสพติดให้โทษ

2. วัตถุออกฤทธิ์ ตามพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์และประสาท พ.ศ. 2518 หมายความว่าวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทที่เป็นสิ่งธรรมชาติ หรือที่ได้จากสิ่งธรรมชาติ หรือวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทที่เป็นวัตถุสังเคราะห์ ทั้งนี้ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

3. สารระเหย ตามพระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 หมายความว่า สารเคมี หรือผลิตภัณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข และ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมประกาศว่าเป็นสารระเหย

สารเสพติดในความหมายของกรมพลศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ. 2538 : 19) หมายถึง สารเสพติดที่เข้าสู่ร่างกายครั้งละเล็กน้อยติดต่อกันเป็นเวลานาน เกิดความรู้สึกสบายหายปวดเมื่อย หายเครียด มีความกระปรี้กระเปร่า เคลิบเคลิ้ม เป็นสุข มีผลทำให้ผู้ใช้ติดใจมีความต้องการเสพยา และในที่สุดต้องใช้ประจำขาดไม่ได้ ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

สรุป สารเสพติด หมายถึง สารที่เป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติหรือจากสารสังเคราะห์เมื่อบุคคลใดเสพหรือได้รับเข้าไปในร่างกายซ้ำ ๆ กันแล้วไม่ว่าด้วยวิธีใด ๆ เป็นระยะ ๆ หรือนานติดต่อกัน ทำให้บุคคลที่เสพยาเสพติดมีอาการ ดังนี้ บุคคลนั้นต้องตกอยู่ได้อ่อนแอ หรือเป็นทาสของสิ่งนั้นทางด้านร่างกาย จิตใจ ต้องเพิ่มปริมาณการเสพยาขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้สุขภาพของผู้เสพยาเสื่อมโทรมลง เมื่อถึงเวลาอยากเสพยาแล้วไม่ได้เสพยาจะมีอาการผิดปกติทางด้านร่างกายและจิตใจ หรือเฉพาะทางด้านจิตใจเกิดขึ้นในผู้เสพนั้น

1.2 ประเภทของสารเสพติด

ปัจจุบันสารเสพติดมีมากมายหลายชนิด สามารถแบ่งเป็นประเภทของสารเสพติดได้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2538 : 19-20)

1.2.1 แบ่งตามอาการออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนกลาง ซึ่งแบ่งเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1) ประเภทกดประสาท ได้แก่ มึน มอริฟิน เฮโรอีน โคเคอีน ยาระงับประสาท ยานอนหลับ ยาแก้ปวดประสาท สารระเหย เครื่องดื่มมึนเมา

2) ประเภทกระตุ้นประสาท ได้แก่ แอมเฟตามีน กระท่อม บุหรี่
กาแฟ

3) ประเภทหลอนประสาท ได้แก่ LSD DNT และเห็ดขี้ควาย

4) ประเภทออกฤทธิ์ผสมผสาน กต กระตุ้น และหลอนประสาท
ผสมรวมกัน ได้แก่ กัญชา

1.2.2 แบ่งตามแหล่งที่มาของสารเสพติด แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) ประเภทที่ได้จากธรรมชาติ ได้แก่ ฝิ่น กระท่อม กัญชา

2) ประเภทที่ได้จากการสังเคราะห์ ได้แก่ เฮโรอีน แอมเฟตามีน

เซโดบาร์มีตาล

1.2.3 แบ่งตามกฎหมาย แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

1) ประเภทถูกกฎหมาย ได้แก่ ยาแก้ไอ บุหรี่ กาแฟ

2) ประเภทผิดกฎหมาย ได้แก่ ฝิ่น มอร์ฟีน เฮโรอีน แอมเฟตามีน

เซโดบาร์มีตาล

1.2.4 แบ่งตามองค์การอนามัยโลก โดยองค์การอนามัยโลกเชื่อว่า
สารเสพติดมิได้เกิดขึ้นกับประเทศหนึ่ง แต่จะเกิดขึ้นเกือบจะทุกประเทศทั่วโลก การรณรงค์
เพื่อป้องกันสารเสพติดจึงเป็นโครงการหนึ่งขององค์การอนามัยโลก ชนิดของสารเสพติดตาม
องค์การอนามัยโลกแบ่งได้ 9 ประเภท ดังนี้

1) ประเภทฝิ่นหรือมอร์ฟีน รวมทั้งยาที่มีฤทธิ์คล้ายมอร์ฟีน เช่น
มอร์ฟีน เฮโรอีน เพรดิลีน

2) ประเภทบาร์บิทูเรต รวมทั้งยาที่มีฤทธิ์ประเภทเดียวกัน ได้แก่ ฝิ่น
เซโดบาร์มีตาล อะโมบาร์มีตาล พาราดีไฮด์ เมโปรมาเมต ไดอะซีเมน

3) ประเภทแอลกอฮอล์ ได้แก่ เหล้า เบียร์ วิสกี้

4) ประเภทแอมเฟตามีน ได้แก่ แอมเฟตามีน เดกแอมเฟตามีน

5) ประเภทโคเคน ได้แก่ โมโคคา

6) ประเภทกัญชา ได้แก่ ยอดช่อดอกกัญชาตัวเมีย

7) ประเภทคัท (Khat) ได้แก่ ใบกระท่อม

8) ประเภทหลอนประสาท ได้แก่ LSD DNT เม็ดมอร์นิงโกลลิ่ง

เห็ดบางชนิด

9) ประเภทอื่น ๆ เป็นพวกที่ไม่สามารถเข้ากับพวกใดได้ เช่น
ทินเนอร์ เบนซิน น้ำยาล้างเล็บ ยาแก้ปวด บุนหรี

สรุป ประเภทของสารเสพติดมีหลายประเภท ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะ
สารเสพติดประเภทแอมเฟตามีน เพราะเป็นสารเสพติดที่กำลังเป็นที่นิยมในกลุ่มวัยรุ่น
โดยเฉพาะนักเรียน นักศึกษาและแพร่ระบาดมากในปัจจุบัน อีกทั้งแอมเฟตามีน (ยาบ้า)
เป็นสารเสพติดประเภทที่ออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทของผู้เสพรุนแรงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับ
กับสารเสพติดประเภทอื่น

1.3 สารเสพติดประเภทแอมเฟตามีน

แอมเฟตามีนเป็นสารเสพติดที่บุคคลทั่วไปรู้จักในลักษณะยาขยัน ยาบ้า ยาตีป
ยาแก้ง่วง มีลักษณะแคปซูลหรือเม็ดมีหลายสี เช่น สีส้ม สีน้ำตาล มีรสขมนำเข้าสู่ร่างกาย
โดยการรับประทานหรือผสมอาหาร เครื่องดื่ม การสูดดมควัน หรือบรรจุหลอดใช้ฉีดเข้าสู่
ร่างกาย (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 9) ปัจจุบันแอมเฟตามีนมี 2 ชนิด ได้แก่ D-FORM,
L-FORM ทั้งสองชนิดนี้ สูตรโครงสร้างทางเคมีเหมือนกันต่างคุณสมบัติทางเคมีเท่านั้น ส่วน
ฤทธิ์ที่มีต่อร่างกายแตกต่างกันเล็กน้อย เช่น D-FORM มีชื่อทางการค้าว่า BENZADLINDE
ประมาณ 3-4 เท่า มีฤทธิ์ต่อหัวใจ และหลอดเลือดน้อยกว่า L-FORM

สารเสพติดประเภทแอมเฟตามีนเป็นสารเสพติดที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า ยาบ้า
ผู้เสพยาบ้าจะทำให้เกิดอาการประสาทหลอน คุ้มคลัง เสียสติ เป็นบ้าได้ เพื่อเป็นการรณรงค์
ให้ประชาชนตระหนักถึงอันตรายจากการกินยาบ้า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขได้
ลงนามในประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 135 พ.ศ. 2522 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว
เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2539 ประกาศฉบับนี้มีผลต่อการใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 60 วัน
นับจากต่อมาจากวันประกาศใช้ราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป กระทรวงสาธารณสุขจึงมี
การประชาสัมพันธ์เปลี่ยนชื่อเรียก "ยาบ้า" นับแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ และให้นโยบาย
ปราบปรามยาบ้าได้ผลดียิ่งขึ้น กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดให้เพิ่มมาตรการควบคุมทาง
กฎหมายโดยเบกดอนยาที่หนึ่งเป็นผลให้บทลงโทษสำหรับกระทำผิดยาในกลุ่มยาบ้าเพิ่มสูงขึ้น
เท่ากับเฮโรอีน มีโทษสูงสุด คือ ประหารชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ. 2538 : 1)

1.4 สารเสพติดประเภทแอมเฟตามีน (ยาบ้า) กับผลกระทบต่อการดำรงชีวิต

การเสพยาเสพติดแอมเฟตามีน (ยาบ้า) มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตได้หลายประการดังนี้(สำนักงาน ปปส. ม.ป.ป. : 18 - 19)

1.4.1 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เสพเอง

สารเสพติดแอมเฟตามีนกับผลกระทบต่อผู้เสพทำให้เกิดผลเสียได้หลายประการ เช่น เสียชีวิต เมื่อผู้เสพแอมเฟตามีน (ยาบ้า) เกิดอาการเมายาในขณะที่ขับรถยนต์ ทำให้เกิดปัญหาอุบัติเหตุบนท้องถนน ซึ่งส่วนมากเกิดกับรถยนต์บรรทุก และรถยนต์โดยสารประจำทางทำให้สูญเสียอวัยวะร่างกาย ในกรณีเกิดอุบัติเหตุตามถนน ทำให้ร่างกายพิการและทุพพลภาพ ความเสียหายต่อทรัพย์สินที่จะต้องสูญหายหรือเสียหาย อันเนื่องมาจากอุบัติเหตุเกิดการว่างงานหรือถูกให้ออกไล่ออก ปลดออก อันเนื่องมาจากอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นกับสารเสพติดแอมเฟตามีน อันทำให้สูญเสียชื่อเสียงของผู้ว่าจ้าง หรือเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง จนหมดความเชื่อถือจากผู้ว่าจ้าง ทำให้หมดโอกาสก้าวหน้าในอาชีพการงานหรือต้องหางานใหม่ ๆ ทำอยู่เนื่องๆเนื่องจากมีประวัติเกี่ยวกับการเสพยาบ้าเป็นความผิดตามกฎหมาย และอาจถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ในกรณีที่เป็นผู้ก่อให้เกิดอุบัติเหตุอีกทั้งทำให้เกิดความสูญเสียเวลา โอกาสหรือรายได้เนื่องจากต้องรับการรักษาพยาบาลในกรณีที่ประสบอุบัติเหตุบาดเจ็บ หรือต้องเข้ารับบำบัดรักษาในกรณีที่เสพยาบ้าทำให้ถูกสังคมรังเกียจ และตราหน้าว่าเป็นคนติดยา หรือเป็นคนที่สร้างความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินแก่ส่วนรวม ทำให้ถูกจับและดำเนินคดีตามกฎหมายในกรณีเกิดอุบัติเหตุบนถนน ปัจจุบันมีการดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาททุกประเภทที่มีความผิดฐานเสพ อันจะมีผลทำให้มีผู้เสพต้องถูกจับ และถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

1.4.2 ผลกระทบต่อครอบครัว

กรณีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้เสพแอมเฟตามีน ย่อมเกิดผลกระทบกับสิ่งต่อไปนี้ รายได้ ของครอบครัวเกิดภาวะฝืดเคือง เมื่อมีรายได้ทางเดียวทางหัวหน้าครอบครัว และหัวหน้าครอบครัวถูกจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมาย ทำให้สมาชิกในครอบครัวต้องประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิต หากหัวหน้าครอบครัวประสบอุบัติเหตุหรือถูกดำเนินคดีเนื่องจากการเสพยาแอมเฟตามีน ทำให้บุตรขาดการดูแลเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปในทางที่ผิดหรือกลับไปพึ่งสารเสพติดชนิดอื่น ได้ และขาดโอกาสทางการศึกษาโดยไม่อาจศึกษาต่อได้

เพราะต้องหันมาทำงานเพื่อช่วยเหลือครอบครัว อีกทั้งเป็นการเพิ่มภาระให้ครอบครัว กรณีเกิดอุบัติเหตุเนื่องจากการเสพยาดังกล่าว ทำให้เศรษฐกิจภายในครอบครัวลดจำนวนลง ทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

1.4.3 ผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ

รัฐบาลต้องสูญเสียงบประมาณในการบำบัดรักษาผู้เสพยาแอมเฟตามีน จำนวนในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ทำให้รัฐต้องเพิ่มงบประมาณในการดำเนินการปราบปราม แหล่งผลิตแหล่งจำหน่าย ซึ่งมีแนวโน้มที่จะแพร่ระบาดเพิ่มมากขึ้นโดยมีปริมาณการจับกุม ผู้จำหน่ายมีจำนวนปริมาณเพิ่มขึ้นตามลำดับ

1.4.4 ผลกระทบต่อสังคม

แอมเฟตามีนเป็นสารเสพติดที่ได้ชื่อว่าเป็นอาชญากรรม เพราะทำให้เกิดปัญหาหลายประการด้วยกัน ประการแรก เป็นปัญหาการใช้ยาโดยผิดกฎหมาย ปัญหาการผลิตสารเสพติดโดยผิดกฎหมาย และปัญหาการซื้อขาย การขนย้ายสารเสพติดแอมเฟตามีนโดยผิดกฎหมาย ดังนั้น ถ้าอาชญากรรมหมายถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยการกระทำของบุคคลซึ่งกระทำนั้นกฎหมายบัญญัติเป็นข้อห้าม และผู้กระทำผิดจะต้องได้รับโทษตามที่กำหนดไว้แล้วกฎหมายก็หมายความว่าผู้ใช้ ผู้ผลิต และผู้ค้าสารเสพติดที่ผิดกฎหมายย่อมเป็นผู้ประกอบอาชญากรรม หรือมีฐานะเป็นอาชญากร บุคคลจำพวกดังกล่าว จึงถือเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสังคม

1.4.5 ผลกระทบต่อนักเรียนและเยาวชน

เยาวชนที่ติดสารเสพติดมีพฤติกรรมเบื้องต้น คือ การหนีเรียน ขาดเรียน และเข้าจับกลุ่มมั่วสุมกับเพื่อนในแก๊งเดียวกันร่วมเสพยาไปด้วยกัน การหนีเรียนเป็นพฤติกรรมเบื้องต้นที่นำพาเยาวชนให้ใช้สารเสพติดในที่สุด (สุรพงศ์ อัมพันวงษ์, 2537 : 48) ด้วยธรรมชาติของเยาวชนซึ่งเป็นวันเต็มไปด้วยความอยากรู้อยากลอง ต้องการเป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อน รักอิสระบวกกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ด้านที่อยู่อาศัย แหล่งชุมชนแออัด เพื่อนฝูง และความรุดตันทิวทางเศรษฐกิจ ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาเอาใจใส่เท่าที่ควร เด็กและเยาวชนจึงถูกล่อลวงได้ง่ายและเสี่ยงต่อการติดสารเสพติด ผู้ติดสารเสพติดเกิดผลเสียกับสุขภาพหรืออวัยวะต่าง ๆ ในระยะยาวทำลายสมอง ทำให้สมองฝ่อ ความจำเสื่อม ยังส่งผลกระทบต่อสังคมที่จะมีผลต่อบุตรหลานในอนาคต นอกจากสุขภาพกายแล้ว สุขภาพจิตและศีลธรรมของบุคคลนั้น จะตกต่ำลงเพราะผู้ติดสารเสพติดเดิมมีความมั่นใจ ภูมิใจ เหล่านี้ก็จะหมดไปทันที และมี

พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น การทุจริต ไม่รับผิดชอบ การมีปมด้อย ความก้าวร้าว ประเทศชาติจะพัฒนาการศึกษาเพื่อให้คนฉลาดสักเพียงไรก็ตาม แต่ถ้าบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเยาวชนที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนแล้วยอมทำให้บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นอนาคตของชาติ ไม่มีคุณภาพ ประเทศชาติย่อมไม่สามารถเจริญก้าวหน้าต่อไปได้ เพราะบุคคลที่ทำหน้าที่พัฒนาประเทศชาติได้ดีก็คือเยาวชนของชาตินั่นเอง (สำนักงานจังหวัด สระบุรี. 2541 : 10)

2. นโยบายการป้องกันสารเสพติด

2.1 นโยบายของรัฐบาล

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้เน้นทิศทางการแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยดำเนินการในลักษณะแบบบูรณาการในทุกมิติ ของปัญหา และระดมสรรพกำลังจากทุกฝ่ายเข้าร่วมกันแก้ไขปัญหายาอย่างผสมผสาน ทั้งด้าน การป้องกัน และปราบปรามสารเสพติดและบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด อย่างครบวงจร โดยเป็นบทบาทของชุมชน หรือองค์กรประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้ในสวนยุทธศาสตร์หลักที่สำคัญ คือ การลดอุปสงค์สาร เสพติดควบคู่ไปกับการลดอุปทานสารเสพติด เพื่อให้การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายา สารเสพติดบรรลุเป้าหมายสูงสุดเดียวกัน คือ การกำจัดปัญหายาเสพติดให้หมดสิ้นไปจาก สังคมไทย รัฐบาลได้ตระหนักถึงสารเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนา ประเทศ โดยกำหนดให้เป็นนโยบายความมั่นคงเกี่ยวกับการปรับโครงสร้างการใช้มาตรการ ทางกฎหมาย มาตรการการศึกษา การกีฬาและดนตรี การเสริมสร้างความเข้มแข็งของ สถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา เพื่อให้มีบทบาทในการ แก้ไขปัญหายาเสพติดและสารเสพติด พร้อมทั้งเร่งรัดการปราบปรามผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติด และสารเสพติดทั้งผู้เสพ ผู้ค้าและผู้ผลิต โดยเน้นการดำเนินการกับนายทุนและผู้มีอิทธิพลที่ อยู่เบื้องหลัง รวมทั้งการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาและเร่งผลักดันกฎหมาย ป้องกันการดองเงินอันเนื่องมาจากการค้าสารเสพติด

2.2 นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

คณะกรรมการการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ได้กำหนด นโยบายป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชนในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 8

(พ.ศ. 2540 - 2544) ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 11)

2.2.1 ให้สถานศึกษาทุกแห่งถือว่าการป้องกันและการแก้ไขปัญหาระบาดของสารเสพติดในกลุ่มของนักเรียน นักศึกษา เป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของสถานศึกษา ทั้งนี้ให้รวมถึงภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือดูแลนักเรียน นักศึกษาที่ติดสารเสพติดด้วย

2.2.2 ให้ดำเนินการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนครบวงจร นับตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตร สื่อ วิธีสอน และกิจกรรมของสถานศึกษา เน้นการฝึกทักษะชีวิตที่จำเป็นสำหรับเยาวชน เพื่อผลทางการพัฒนาบุคลิกภาพและการตัดสินใจเลือกพฤติกรรม

2.2.3 สนับสนุนให้สถานศึกษาทุกสังกัด จัดกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกาย และการเล่นกีฬา ตลอดจนกิจกรรมทางเลือกอื่น ๆ เน้นการให้เด็กเยาวชนรู้จักการใช้เวลาว่างไปในทางสร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัย เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ความมั่นคงในอารมณ์และความสามัคคีในหมู่คณะ

2.2.4 ส่งเสริมให้สถานศึกษา ปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษาให้เยาวชนในสถานศึกษารับการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาอย่างเต็มที่

2.2.5 ให้มีการพัฒนาระบบบริหารและการจัดการ ตลอดจนการสนับสนุนทางวิชาการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาระบาดของสารเสพติดในสถานศึกษา เน้นการทำงานในระบบเครือข่าย

2.3 นโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหาระบาดของสารเสพติดให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 4)

2.3.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้หน่วยงานทุกระดับ กำหนดแผนป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา และพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาระบาดของสารเสพติดให้มีระบบทันสมัย สามารถค้นคว้า อ้างอิงได้สะดวก

2.3.2 เร่งพัฒนาหลักสูตร วิธีสอน สื่อ และกิจกรรมการเรียนการสอน เรื่องสารเสพติดให้เหมาะสมกับระดับชั้นและชุมชน

2.3.3 เร่งรัดสถานศึกษา ให้เห็นความสำคัญในการใช้ยุทธศาสตร์ การป้องกัน ประสมประสานในกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดให้นักเรียน

2.3.4 พัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำ ความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันนักเรียน

2.3.5 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทั้งในและ นอกสถานศึกษาให้เกื้อกูลต่อการสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติด

2.3.6 ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ ชุมชน และ องค์กรเอกชนร่วมมือในการพัฒนานักเรียน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติด

2.3.7 เร่งรัดใช้การประชาสัมพันธ์หลาย ๆ รูปแบบที่เหมาะสมกับ กลุ่มเป้าหมาย และสภาพชุมชน

2.3.8 เร่งรัดให้หน่วยงานทุกระดับ ประเมินผลการดำเนินงาน ด้านการป้องกัน สารเสพติดในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ

2.4 นโยบายของสถานศึกษา

สถานศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษา มีนโยบายการป้องกันสารเสพติด ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2543 : 5-6)

2.4.1 สถานศึกษากำหนดให้ครู อาจารย์ รับผิดชอบดูแลนักเรียน นักศึกษา อย่างใกล้ชิด โดยกำหนดสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างครู อาจารย์ ต่อจำนวนนักเรียน นักศึกษาและครอบครัวของนักเรียน นักศึกษา

2.4.2 สถานศึกษาต้องประสานงาน และขอความร่วมมือผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาคมวิชาชีพ ตำรวจ และทหาร ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินการป้องกันและแก้ปัญหาสารเสพติด ในรูปแบบคณะกรรมการประจำสถานศึกษา

2.4.3 หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาต้องถือว่า งานป้องกันและแก้ไข ปัญหาสารเสพติดมีความสำคัญยิ่งและต้องกำหนดไว้ในแผนงานและกิจกรรมตลอดทั้งปี รวมทั้งต้องให้ความรู้ ความเข้าใจ ถึงโทษและพิษภัยของสารเสพติดกับนักเรียน นักศึกษา อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

2.4.4 ให้สถานศึกษาถือว่านักเรียน นักศึกษาที่ติดสารเสพติดเป็นเสมือนผู้ป่วย จะต้องไม่ไล่กวดต้องให้ความช่วยเหลือ ดูแลและส่งไปบำบัดรักษา กรณีที่นักเรียน นักศึกษา ที่ได้รับการบำบัดรักษาแล้ว หากมีความประสงค์ไม่กลับมาเรียนในสถานศึกษาเดิม ให้

สถานศึกษาจัดหา สถานศึกษาใหม่ให้ โดยสถานศึกษาใหม่ต้องร่วมมือกับนักเรียน นักศึกษา และไม่ทอดทิ้งนักเรียน นักศึกษาเหล่านั้น

2.4.5 ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ ต้องมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องโดยมีเป้าหมายให้ลดจำนวนผู้ติดยาเสพติดในสถานศึกษา และให้ปลอดสารเสพติดภายในปีการศึกษา 2544

2.4.6 ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ และบุคลากรในสถานศึกษา หากพบข้อมูลหรือเบาะแสที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดในสถานศึกษา ต้องรายงานให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับทราบทันที จนถึงกรมต้นสังกัด เพื่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินแก้ไขในหน่วยงานทางการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา ดำเนินการลงโทษ ตามขั้นตอนของวินัยและกฎหมายอย่างเด็ดขาดทันทีที่พบว่า ครู อาจารย์และบุคลากรในหน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษามีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและกรณีที่กระทำผิดอย่างชัดแจ้งหรือถูกจับกุมดำเนินคดี ให้ดำเนินการสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อนและหากผู้บริหารขาดความเอื้อใจใส่อย่างรับผิดชอบ ผู้บริหารจะต้องได้รับการลงโทษ ส่วนครู อาจารย์ บุคลากรผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา ที่มีผลงานและได้ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดอย่างจริงจัง จนสำเร็จตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ จะได้รับการพิจารณาความดีความชอบเป็นพิเศษ

การป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดในสถานศึกษา หน่วยงานในระดับกรม ต้องให้ความสำคัญในการควบคุม กำกับดูแล ส่งเสริม สนับสนุน หน่วยงานทางการศึกษา และสถานศึกษาในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดอย่างใกล้ชิดและจริงจังให้กรมและหน่วยงานทางการศึกษา ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ป้องกัน และแก้ไขปัญหาสารเสพติดของสถานศึกษา อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และรายงานผลให้คณะกรรมการ ปปส.ศธ. ทราบ

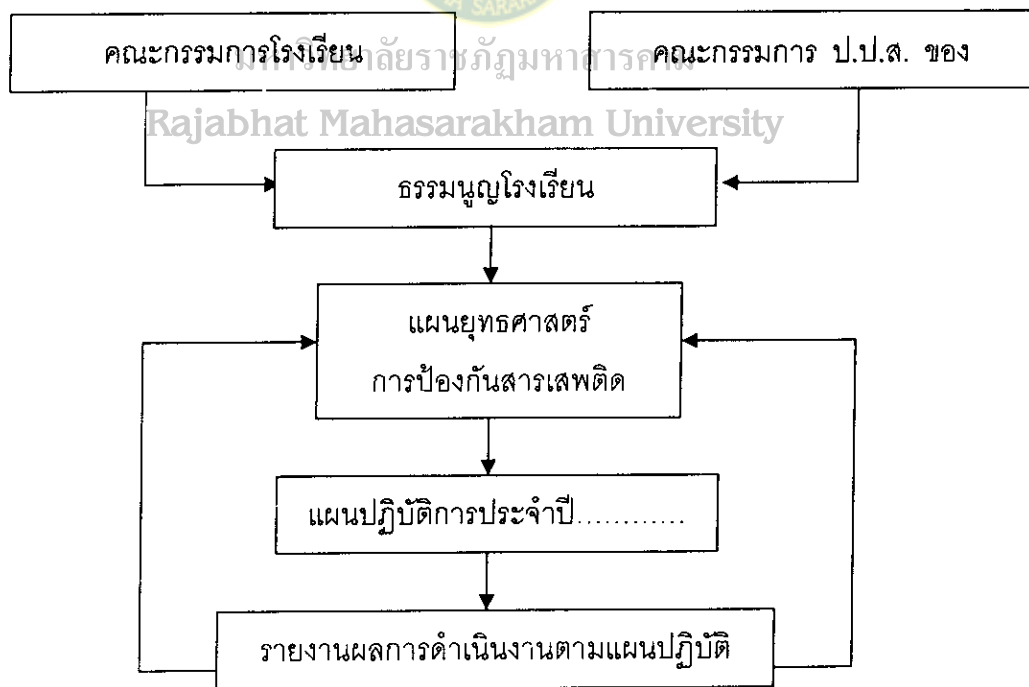
สรุป นโยบายป้องกันสารเสพติดทุกระดับตั้งแต่ระดับรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับโรงเรียน สามารถสรุปเป็นนโยบาย การป้องกันการเสพติด ออกเป็น 3 ส่วน คือ การมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน การ ป้องกันสารเสพติด การจัดทำแผนและดำเนินการตามแผนป้องกันสารเสพติด และการ ตรวจสอบและติดตามประเมินผลการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของ สารเสพติดในสถานศึกษา

3. การดำเนินงานป้องกันสารเสพติดของโรงเรียน

ปัจจุบันสถานการณ์แพร่ระบาดของสารเสพติดมีสภาพที่ระบาดเข้าสู่โรงเรียน ดังนั้น การดำเนินงานป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาตินั้น จึงมุ่งสร้างภูมิคุ้มกันสารเสพติดให้กับนักเรียนมีหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องรับผิดชอบดำเนินงานในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับ โรงเรียนซึ่งมีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานดำเนินโครงการป้องกันสารเสพติด ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 32)

3.1 การใช้ธรรมนูญโรงเรียน

การบริหารสถานศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีภูมิคุ้มกันสารเสพติด คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดรูปแบบการป้องกันสารเสพติดโดยวิธีการใช้ธรรมนูญโรงเรียน ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบการใช้ธรรมนูญโรงเรียนป้องกันสารเสพติด
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2540 :33)

จากแผนภูมิที่ 1 จะเห็นได้ว่า คณะกรรมการ ป.ป.ส. ของโรงเรียน จะนำข้อมูล และแนวคิดในการป้องกันสารเสพติด เข้าไว้ในกรอบของการจัดทำธรรมนูญโรงเรียน เมื่อ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ความเห็นชอบและลงนามในธรรมนูญโรงเรียนแล้ว จึงจัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันสารเสพติดและรายงานผลเป็นรายปี นำผลการดำเนินงานใน แต่ละปีเป็นฐานในการจัดทำแผนปฏิบัติการในปีต่อไป เมื่อการดำเนินการปีสุดท้ายของแผน ยุทธศาสตร์สิ้นสุดลง พร้อมกับครบวาระการเป็นกรรมการของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน จึงทำการสรุปประเมินผลการดำเนินงานว่านักเรียนมีพฤติกรรมไม่ติดสารเสพติด และได้รับการพัฒนาให้มีคุณลักษณะที่คาดหวังไว้ในธรรมนูญโรงเรียนมากน้อยเพียงใด

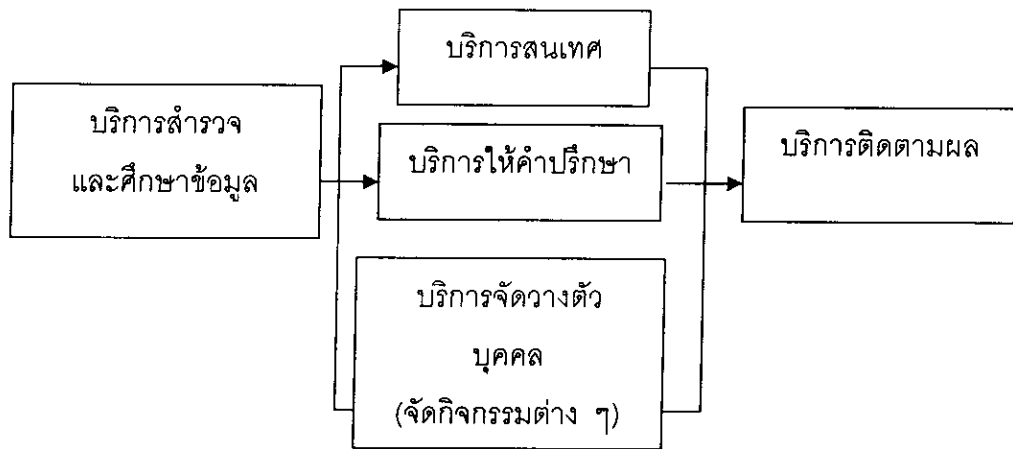
3.2 กระบวนการแนะแนวเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

การแนะแนวเป็นวิธีการช่วยให้บุคคลช่วยตนเองได้ เพื่อให้แต่ละคน รู้จักและ เข้าใจตนเองสามารถคิดและตัดสินใจเลือกได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สามารถปรับตัวเข้ากับ สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การใช้กระบวนการแนะแนวเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด สามารถทำ ได้ทั้ง 3 ลักษณะคือ (กระทรวงศึกษาธิการ: 2540 : 50)

1. การป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับบุคคล
2. การแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้น
3. การส่งเสริมและพัฒนาบุคคล

กระบวนการแนะแนวเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนต่อเนื่อง โดยมีขอบข่ายการ จัดการบริการ ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 กระบวนการแนะแนวป้องกันสารเสพติด
ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ. (2540 : 51)

จากแผนภูมิที่ 2 การใช้กระบวนการแนะแนว เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด มีการจัดบริการ 5 บริการ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การสำรวจและศึกษาข้อมูล เพื่อให้รู้จักสภาพแวดล้อมและข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก
2. การให้ข้อสนเทศเป็นการให้ความรู้ และข้อมูลที่ถูกต้องแก่เด็ก ในเรื่องของสารเสพติด เพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
3. การให้คำปรึกษา เพื่อให้เด็กเข้าใจตนเอง รู้วิธีแก้ปัญหายาเสพติด และสามารถตัดสินใจด้วยตนเอง เมื่อประสบปัญหา สามารถแก้ปัญหาและปรับตัวได้อย่างเหมาะสม
4. การจัดวางตัวบุคคล เป็นการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กได้รับการฝึกทักษะต่าง ๆ ที่จะเป็นต่อการดำรงชีวิต
5. การติดตามผล คือการติดตามผลการจัดบริการ 4 บริการข้างต้น ว่าได้ผลเพียงใดควรปรับปรุงแก้ไข และส่งเสริมในส่วนใดบ้าง

การใช้กระบวนการแนะแนว เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยการจัดบริการ 5 บริการ ดังกล่าวข้างต้น ควรจะต้องคำนึงถึงปรัชญาของการแนะแนว ดังนี้

1. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ สติปัญญา ตลอดจนความสนใจ ความสามารถ ความถนัด และทัศนคติ ฉะนั้นการจัดกิจกรรมควรมีความหลากหลาย

2. บุคคลเป็นทรัพยากรที่มีค่าและมีศักยภาพในตัวซึ่งศักยภาพดังกล่าวควรได้รับการพัฒนา

3. บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปด้วยดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับปัจจัยและสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

4. พฤติกรรมทุกอย่างของบุคคล ย่อมมีสาเหตุการแสดงออกของบุคคล ย่อมเกิดจากตนเองและสิ่งแวดล้อมเป็นเหตุ

5. บุคคลย่อมมีศักดิ์ศรีและต้องการการยอมรับซึ่งกันและกัน

6. ธรรมชาติของคนอยู่ร่วมกันเป็นสังคม จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

การจัดกิจกรรมแนะแนวเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดให้ประสบผลสำเร็จ มีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. มีการระดมพลังจากทุกฝ่ายทั้งในและนอกโรงเรียน

2. มีแผนงานและยุทธศาสตร์ที่ดี ต้องมีแผนงานที่ป้องกันและแก้ไขปัญหายา

โดยคำนึงถึงสาเหตุเป็นหลักวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

3. มีบุคลากรที่มีคุณภาพและตั้งใจจริง

4. มีการปฏิบัติงานที่ครบทุกขั้นตอนของบริการแนะแนวทั้ง 5 บริการ

5. มีการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน

6. ธรรมชาติของคนอยู่ร่วมกันเป็นสังคม จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

หลักการในการจัดกิจกรรมแนะแนวเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

1. สร้างความไฝ่ฝันในทางสร้างสรรค์ สอดคล้องกับความถนัดและ

บุคลิกภาพของตน

2. ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการกระทำไปสู่ความฝัน โดยมีเกณฑ์ในการจัด

ดังนี้

2.1 กิจกรรมที่จัดต้องสนองความต้องการและความสนใจของนักเรียน

2.2 กิจกรรมต้องทำท่ายและชวนคิด

2.3 กิจกรรมและสื่อต้องหลากหลาย ทบสนองความสนใจที่แตกต่างกัน

ของคนทุกกลุ่ม

โครงสร้างของกิจกรรมมาแนะแนวเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหารสสารเสพติดแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมในโรงเรียน
2. กิจกรรมนอกโรงเรียน

ดังนั้นคู่มือการใช้กระบวนการแนะแนวเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหารสสารเสพติดในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา จึงประกอบด้วยกิจกรรม 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 กิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหารสสารเสพติด ที่จัดในห้องเรียนประกอบด้วยกิจกรรมให้ความรู้ ความเข้าใจ และฝึกทักษะ รวมทั้ง 7 กิจกรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านความรู้ ความเข้าใจ โดยการให้ความรู้แก่นักเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับลักษณะ โทษภัยของสารเสพติดชนิดต่าง ๆ ตลอดจนการป้องกัน
2. การเสริมสร้างค่านิยมและเจตคติที่พึงประสงค์ โดยให้นักเรียนฝึกกิจกรรมวัยรุ่นยุคใหม่ไม่ฝักใฝ่สารเสพติดและกิจกรรมชีวิตนี้มีคุณค่า
3. การฝึกทักษะการควบคุมตนเอง โดยให้นักเรียนได้ฝึกการควบคุมตนเอง การจัดการกับความเครียด การสร้างกำลังใจและพลังจิต
4. การฝึกทักษะการสื่อสารโดยให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการปฏิเสธในสถานการณ์ต่าง ๆ
5. การฝึกทักษะการสร้างมนุษยสัมพันธ์ โดยให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน
6. การฝึกทักษะการใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ โดยให้นักเรียนได้ฝึกกิจกรรม ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ตามความสนใจในลักษณะงานอดิเรกเพื่อหาประสบการณ์หรือหารายได้
7. การฝึกกระบวนการตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างฉลาด โดยการให้นักเรียนได้ฝึกกระบวนการตัดสินใจและแก้ปัญหา

ตอนที่ 2 กิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหารสสารเสพติด ที่จัดนอกห้องเรียนประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 8 โครงการ ดังนี้

1. โครงการ รักชีวิต คิดห่างสิ่งเสพติด
2. โครงการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง
3. โครงการรณรงค์คนรุ่นใหม่ไม่สูบบุหรี่

4. โครงการให้คำปรึกษา
5. โครงการแนะแนวหมู่
6. โครงการเพื่อนเตือนเพื่อน
7. โครงการคลินิกสุขภาพจิตวัยรุ่น
8. โครงการส่งเสริมสุขภาพจิตนักเรียน

3.3 กิจกรรมการป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา

3.3.1 ชุมชนสัมพันธ์

กิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ เป็นกิจกรรมที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมมือป้องกันสารเสพติดโดยได้รับความร่วมมือจากสถานีตำรวจ โรงพยาบาล องค์การทางศาสนา (วัดสุเหร่า) ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลการเผยแพร่การระบาดของสารเสพติดในสถานศึกษา เช่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานศูนย์เวชศึกษาป้องกันในการให้การอบรมแก่นักเรียนในสถานศึกษา ในเรื่อง ทักษะชีวิต การป้องกันสารเสพติด และการจัดโครงการให้คำปรึกษาแก่ผู้มีปัจจัยเสี่ยง การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้เรื่องสารเสพติด

3.3.2 กิจกรรมการจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา

กิจกรรมการจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา โดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานดำเนินการจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาให้น่าอยู่นักเรียนโดยมุ่งเน้นให้นักเรียนได้รับความพึงพอใจความอบอุ่น และความปลอดภัย โดยจัดโครงการ สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ด้วยยุทธศาสตร์ 5 ได้แก่ สะอาด ชะยะมูลฝอยในสถานศึกษา ให้เกิดความสะอาดในการทำงาน บริเวณสถานศึกษา ด้านการป้องกันสารเสพติด

สรุป การดำเนินการกิจกรรมป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา สามารถดำเนินการหรือจัดกิจกรรมป้องกันได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยสามารถแสดงเป็นตาราง กิจกรรม ดังตารางที่ 2,3

ตารางที่ 2 กิจกรรมป้องกันสารเสพติดในห้องเรียน

กิจกรรม	เรื่อง	จุดประสงค์
1. ด้านความรู้ความเข้าใจ	1. ภัยชีวิต พิษสังคม	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักเรียนบอกประเภทและชนิดของสารเสพติดได้ 2. นักเรียนอธิบายอาการและโทษที่เกิดกับผู้ที่ใช้สารเสพติดประเภทต่าง ๆ ได้
2. การเสริมสร้างค่านิยมและเจตคติที่พึงประสงค์	2. ชีวิตนี้มีคุณค่า	<ol style="list-style-type: none"> 1. ฝึกให้นักเรียนตระหนักในพิษภัยของสารเสพติด 2. ปลุกฝังให้เกิดทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องเพื่อป้องกันการหลงผิดในการติดสารเสพติด
3. การฝึกทักษะการควบคุมตนเอง	3. คลายเครียด วันละนิดจิตแจ่มใส	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักเรียนบอกข้อดีของตนเองและเพื่อนได้ 2. นักเรียนบอกความภาคภูมิใจตนเองได้ 3. นักเรียนออกความรู้สึกที่เกิดจากการที่เห็นเพื่อนเห็นคุณค่าของตนเอง
		<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้นักเรียนบอกวิธีการผ่อนคลายความเครียด 2. นักเรียนบอกความรู้สึกของตนเองเมื่อร่างกายและจิตใจผ่อนคลาย

ตารางที่ 2 ต่อ

กิจกรรม	เรื่อง	จุดประสงค์
	4. อีคิว	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักเรียนสามารถเปรียบเทียบผลที่เกิดจากการแสดงอารมณ์ต่าง ๆ ได้ 2. นักเรียนบอกลักษณะการแสดงออกที่เหมาะสม เมื่อเกิดอารมณ์ต่าง ๆ ได้ 3. นักเรียนบอกวิธีการควบคุมอารมณ์ตนเองได้
	5. โกรธ...ใครคิดว่าไม่สำคัญ	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักเรียนบอกผลเสียที่เกิดการแสดงอารมณ์โกรธที่รุนแรงได้ 2. นักเรียนตรวจสอบการแสดงออกเมื่อตนเองมีอารมณ์โกรธ 3. นักเรียนบอกแนวทางในการควบคุมอารมณ์โกรธได้
4. การฝึกทักษะการสื่อสาร	6. อย่างนี้ต้องปฏิเสธ	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักเรียนบอกวิธีการตอบปฏิเสธคำชักชวนได้ 2. นักเรียนได้ฝึกการปฏิเสธเมื่อถูกเพื่อนชักชวนให้มี พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ
	7. เทคโนโลยีสื่อสารไทยกับวัยรุ่น	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักเรียนสามารถบอกเครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีใหม่ในแต่ละประเภทได้ 2. นักเรียนสามารถบอกการใช้เวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน
5. การฝึกกระบวนการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างฉลาด	8. เวลาแห่งความสุข	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักเรียนสามารถบอกกิจกรรมที่ทำเสมอในเวลาว่างได้ 2. นักเรียนสามารถปรับปรุงการใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมที่ตนชื่นชอบและเป็นประโยชน์

ตารางที่ 2 ต่อ

กิจกรรม	เรื่อง	จุดประสงค์
	9. เดินทางไหน...ใคร กำหนด	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักเรียนบอกกระบวนการตัดสินใจโดยใช้ข้อมูล 2. นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา 3. นักเรียนสามารถกำหนดทางเลือกวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียของทางเลือกแต่ละทางได้ 4. นักเรียนสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง
	10. เป้าหมายชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักเรียนสามารถบอกวิธีการตั้งเป้าหมาย 2. นักเรียนสามารถบอกขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย 3. นักเรียนได้ฝึกการวางแผนเป้าหมาย 4. นักเรียนสามารถบอกถึงประโยชน์ของการวางแผนเป้าหมาย
	11. ครอบครัวในฝัน	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักเรียนสามารถบอกลักษณะครอบครัวที่ดีและมีความสุข 2. นักเรียนสามารถบอกแนวทางการสร้างครอบครัวที่เหมาะสมกับตนเอง 3. นักเรียนสามารถวิเคราะห์ทางเลือกที่จะนำไปใช้ในครอบครัวตนเอง

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ. (2540 :45 – 48)

ตารางที่ 3 กิจกรรมป้องกันสารเสพติดนอกห้องเรียน

กิจกรรม	จุดประสงค์
1. โครงการรักชีวิต คิดห่าง สิ่งเสพติด	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงผลเสียของสิ่งเสพติดกับชีวิตและอนาคตของตนได้ 2. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการตัดสินใจเลือกทางเดินที่ถูกต้องเหมาะสมได้ 3. เพื่อให้นักเรียนสามารถคิดและหาทางปฏิบัติตนให้ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดได้
2. โครงการให้คำปรึกษา แบบกลุ่มกับนักเรียนที่มี พฤติกรรมเสี่ยง	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อเสริมความเข้าใจถึงโทษของการติดสารเสพติด 2. เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนค้นพบตนเอง และมีความสนใจในสิ่งอื่นแทนการทดลองสิ่งเสพติด 3. เพื่อช่วยให้รู้วิธีปรับตัวอยู่ในสังคม
3. โครงการ รัตนรงค์ คนรุ่น ใหม่ไม่สูบบุหรี่	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อปลูกฝังค่านิยมให้วัยรุ่นไม่สูบบุหรี่ 2. เพื่อให้วัยรุ่นเห็นพิษภัยของบุหรี่และสารเสพติดให้โทษ
4. โครงการให้คำปรึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้นักเรียนรู้จักตนเอง เข้าใจความต้องการของตนเอง 2. เพื่อให้นักเรียนสามารถตัดสินใจได้ถูกต้องด้วยตนเอง 3. เพื่อให้นักเรียนนำความสามารถของเขามาใช้ในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม 4. เพื่อให้นักเรียนปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามกาลเทศะ 5. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้เรื่องอาชีพ การศึกษาต่อ และนำความสามารถมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับความถนัด ความสนใจของเขาเอง
5. โครงการแนะแนวหมู่	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้ความรู้เรื่องสารเสพติด แก่นักเรียนเป็นหมู่ 2. เพื่อแก้ปัญหาการใช้สารเสพติดของนักเรียนเป็นหมู่

ตารางที่ 3 ต่อ

กิจกรรม	จุดประสงค์
6. โครงการเพื่อนเตือนเพื่อน	1. เพื่อรณรงค์ ควบคุมและแก้ปัญหาการติดยาเสพติดของเยาวชนในโรงเรียนให้มีพฤติกรรมดำเนินชีวิตที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง
7. โครงการส่งเสริมสุขภาพจิตนักเรียน	1. เพื่อให้นักเรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี 2. เพื่อให้นักเรียนได้คลายปัญหาความคับข้องใจที่เกิดขึ้น 3. เพื่อให้นักเรียนมีสุขภาพจิตดีและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมโดยไม่หันไปพึ่งสารเสพติด
8. โครงการ ส่งเสริมสุขภาพจิตนักเรียน	1. เพื่อป้องกัน แก้ไขและส่งเสริมสุขภาพจิตนักเรียนโรงเรียน 2. เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ปกครองโรงเรียนและนักเรียน 3. เพื่อหาทางป้องกันความล้มเหลวทางการเรียนอันเนื่องมาจากสติปัญญาหรือปัญหาอื่นใด 4. เพื่อลดความเครียดทางการเรียน การทำงานของนักเรียน 5. เพื่อปลูกฝังนิสัยและให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติและสาธารณสุขสมบัติ

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ. (2540 : 146 - 147)

จากตารางที่ 2,3 จะพบว่า การจัดกิจกรรมป้องกันสารเสพติด สามารถดำเนินการได้ทั้งในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน แต่การจัดกิจกรรมป้องกันสารเสพติดจะดำเนินการสำเร็จได้ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องมีปัจจัยดำเนินการ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการป้องกันสารเสพติด โดยมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ ดังนี้ (หน่วยศึกษานิเทศก์. 2540 : 4 - 5)

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการบริหารให้เอื้อต่อการดำเนินงาน โรงเรียนมีคณะกรรมการการป้องกันสารเสพติดในโรงเรียน โดยจัดกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนมีนิสัยในการหลีกเลี่ยงต่อต้านสารเสพติด ดำเนินการพัฒนาคูให้มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความอบอุ่นและเป็นกันเอง โรงเรียนจัดสิ่งแวดล้อมเหมาะสมและปลอดภัยจากสารเสพติดพร้อมดำเนินการประเมินผลโครงการปลอดสารเสพติดด้วย

2. ยุทธศาสตร์การการสร้างภูมิคุ้มกัน ในห้องเรียนดำเนินการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติการ สรุปข้อมูลความรู้พร้อมตัดสินใจนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการหลีกเลี่ยงสารเสพติดในชีวิตจริงได้ด้วยตนเอง ส่วนภายนอกห้องเรียน ดำเนินจัดกิจกรรมส่งเสริมหลักสูตรจัดตั้งชุมชนป้องกันสารเสพติด พร้อมจัดกิจกรรมตามโครงการป้องกันสารเสพติด

3. ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการป้องกันสารเสพติดในโรงเรียน พร้อมกำหนดยุทธศาสตร์การป้องกันสารเสพติด ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมตามโครงการของโรงเรียนและประเมินผลกิจกรรมดังกล่าวด้วย

3.4 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การดำเนินการป้องกันสารเสพติดในโรงเรียนจะได้ผลนั้นดี กลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการป้องกันสารเสพติดคือคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารโรงเรียน ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2543 : 7-10) กำหนดไว้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีการบริหารงานโดยองค์คณะบุคคลเป็นรูปแบบการบริหารที่เปิดโอกาสให้บุคคลหลายคนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วินิจฉัยตัดสินใจ กำกับติดตามและกำหนดแนวทางให้โรงเรียนนำไปดำเนินการก่อให้เกิดผลดีต่อการบริหารโรงเรียน เพราะคนหลาย ๆ คนมีโอกาสร่วมพิจารณา และผู้ร่วมงานเกิดความรู้สึกภูมิใจ มีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ และมีความผูกพันกับหน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติงาน ฉะนั้นการเสนอรายชื่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 2 บทบาท มากที่สุด กล่าวคือด้านบทบาทสนับสนุนการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยทั่วไป ด้านบทบาทตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ

ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543 เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารงานในรูปคณะกรรมการซึ่งสอดคล้องกับการบริหารการประถมศึกษา ในรูปคณะกรรมการ แต่งตั้งระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับชาติ จะก่อให้เกิดเอกภาพในการจัดการศึกษา ส่งเสริมความเสมอภาคของบุคคล ประชาชนมีส่วนร่วมวินิจฉัยตัดสินปัญหาด้วยคณะบุคคลและเป็นการกระจายอำนาจ ในการจัดการศึกษาไปสู่ท้องถิ่นด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้รับแต่งตั้งจากประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ปฏิบัติหน้าที่พัฒนาการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพนั้น ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 7 คน ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 15 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ คณะบุคคลที่มีความตั้งแต่ 7 คน ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 15 คน คณะกรรมการสถานศึกษาตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543 และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีบทบาทหน้าที่ 2 ลักษณะ คือ

3.4.1 บทบาทสนับสนุนการศึกษาของโรงเรียนโดยทั่วไป โดยการเป็นตัวแทนแจ้งข่าวความเคลื่อนไหวของโรงเรียนในทางสร้างสรรค์ให้ประชาชนทั้งหลายได้รับรู้ สร้างความเข้าใจในการจัดการพัฒนาโรงเรียน เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนช่วยเหลือและประสานการช่วยเหลือกับชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหานักเรียนหรือของโรงเรียน

3.4.2 บทบาทตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543 กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543 ดังนี้

- 1) กำหนดนโยบาย แผนแม่บท และแผนพัฒนาของโรงเรียน
- 2) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน
- 3) ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทาง และมีส่วนร่วมในการบริหารการเงินและงบประมาณของโรงเรียน การแสวงหา และให้การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านทั้งในและนอกโรงเรียน
- 4) รับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนโรงเรียนภาคเรียนละ

1 ครั้ง

5) ประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อการพัฒนาโรงเรียน และให้มีการใช้บริการจากโรงเรียนให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและท้องถิ่น

6) แต่งตั้งที่ปรึกษาและ/หรือคณะกรรมการเพื่อดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่คณะกรรมการโรงเรียนมอบหมาย

บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในส่วนที่ได้กำหนดไว้ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543 นั้นสำคัญมาก คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับการแต่งตั้งตามระเบียบนี้ จำเป็นจะต้องรับรู้บทบาทของตนเองอย่างลึกซึ้ง เพื่อที่จะได้ปฏิบัติงานได้ถูกต้องตามบทบาทหน้าที่ต่อไปซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. หน้าที่กำหนดนโยบาย แผนแม่บท และแผนพัฒนาของโรงเรียน

นโยบายและแผนบทโรงเรียน เป็นเสมือน "เข็มทิศ" ที่จะนำพาโรงเรียนไปสู่จุดหมายปลายทางของความสำเ็จ ดังนั้น เพื่อให้แผนการพัฒนาโรงเรียนมีความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะเป็นผู้มีบทบาทในการเสนอปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ดังนี้

1.1 ศึกษาหาความรู้ และทำความเข้าใจเรื่องการวางแผน และแผนแต่ละประเภทที่โรงเรียนต้องมี โดยเข้ารับการอบรมศึกษาจากเอกสารแหล่งความรู้ต่าง ๆ

1.2 แต่งตั้งคณะกรรมการในการจัดทำแผนแม่บท และแผนพัฒนาโรงเรียน

1.3 เข้าไปมีส่วนร่วมในคณะกรรมการจัดทำนโยบายและแผน

1.4 พิจารณากำหนดนโยบายและแผนแม่บทและแผนพัฒนาโรงเรียน

2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน

ก่อนสิ้นปีการศึกษาโรงเรียน จะนำนโยบายและแผนแม่บทมาจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อใช้เป็นกรอบในการปฏิบัติงานของปีการศึกษาต่อไป ก่อนจะนำแผนปฏิบัติการดังกล่าวไปใช้ โรงเรียนจะนำมาขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานก่อน ดังนั้นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีบทบาท ดังนี้

2.1 ศึกษาแผนแม่บท แผนพัฒนา และข้อมูลโรงเรียนอยู่เสมอ

2.2 พิจารณาเห็นชอบการแต่งตั้งคณะกรรมการอนุกรรมการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน

2.3 พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน

2.4 ให้การสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียน

2.5 รับทราบผลการปฏิบัติงานตามแผน

3. ให้คำปรึกษาแนะแนวทาง และมีส่วนร่วมในการบริหารการเงิน และงบประมาณของโรงเรียน โดยการแสวงหา และให้ความสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนวิทยาการภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรม เสริมสร้างการพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านทั้งในและนอกโรงเรียนการดำเนินงานของโรงเรียนจำเป็นต้องแสวงหาเงินมาใช้เพื่อช่วยให้งานสำเร็จเกื้อบทั้งสิ้น ดังนั้น คณะกรรมการสถานศึกษา ชี้พื้นฐานควรมีบทบาทในการมีส่วนร่วมบริหารการเงินและงบประมาณของโรงเรียน โดยการให้คำปรึกษาเสนอแนะแนวทางการใช้เงินให้บังเกิดผลคุ้มค่าและหา งบประมาณของโรงเรียนไม่เพียงพอก็ต้องมีส่วนร่วมในการแสวงหาเงิน วัสดุอุปกรณ์สำหรับ มาช่วยพัฒนากิจการของโรงเรียนด้วย ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือบทบาทในการเป็นผู้ร่วม แสดงหาผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ในท้องถิ่น หรือที่เรียกว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" มาร่วม จัดกิจกรรมหรือร่วมจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ความรู้แก่นักเรียนด้วย ดังนี้

3.1 พิจารณาให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งคณะกรรมการเกี่ยวกับการจัดทำแผนจัดจ้าง จัดสรรงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง และติดตามผลการจัดซื้อจัดจ้าง

3.2 รับทราบและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแผนการจัดสรร งบประมาณ ตลอดทั้งแผนการจัดซื้อ จัดจ้าง

3.3 รับทราบผลการจัดซื้อ จัดจ้างและให้คำเสนอแนะ

3.4 รับทราบ และพิจารณาหาทางช่วยเหลือสนับสนุนให้ได้มาซึ่ง งบประมาณวัสดุครุภัณฑ์ ตลอดจนทรัพยากรบุคคลตามที่โรงเรียนต้องการ

3.5 พิจารณาให้ความเห็นชอบ และให้ข้อเสนอแนะโครงการ

3.6 รับทราบผลการดำเนินงานตามโครงการและให้ข้อเสนอแนะ

4. โรงเรียนรับทราบความก้าวหน้าดำเนินงานตามแผนงานของโรงเรียน ภาคเรียนละ 1 ครั้ง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทหน้าที่ร่วมรับผิดชอบ การดำเนินงานของโรงเรียน ดังนั้น เพื่อรับทราบความก้าวหน้าของผลการดำเนินงานของ โรงเรียน และจะต้องรายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการโรงเรียนได้ทราบอย่างน้อย ภาคเรียนละ 1 ครั้ง ซึ่งโรงเรียนและคณะกรรมการโรงเรียนควรมีบทบาทหน้าที่สัมพันธ์กัน

ในส่วนนี้ ดังนี้ รับผิดชอบต่อความก้าวหน้าของการดำเนินงาน / โครงการของโรงเรียน และให้ข้อเสนอแนะ

5. ประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อการพัฒนาโรงเรียน และให้มีการใช้บริการจากโรงเรียน ให้เป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและร่วมพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นโรงเรียนจะพัฒนาไปสู่ความสำเร็จได้นั้น จำเป็นจะต้องได้รับความช่วยเหลือ และสนับสนุนองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหรือองค์กรท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในส่วนนี้จะมี ความสัมพันธ์กับโรงเรียน ดังนี้

5.1 พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนการจัดกิจกรรมให้บริการแก่ชุมชน และแต่งตั้งอนุกรรมการประสานงาน พร้อมทั้งช่วยประสานงานกับชุมชน และองค์กรท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

5.2 รับผิดชอบต่อผลการดำเนินงาน และให้ข้อเสนอแนะ

6. แต่งตั้งที่ปรึกษาและ/หรือคณะอนุกรรมการ เพื่อดำเนินงานอย่างหนึ่ง ตามที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมอบหมาย

สรุป บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีส่วนช่วยส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษา การร่วมรณรงค์ ป้องกันสารเสพติด โดยการวางแผนป้องกันสารเสพติดที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันแก้ปัญหา มิใช่ปัญหาของฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ นอกจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว ยังมี ผู้นำชุมชนหรือประชาชนในชุมชนอีกไม่น้อยที่ยอมดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน และอยากช่วยสร้างสรรค์โรงเรียนของเขาให้เป็นแหล่งความเจริญของท้องถิ่น แต่บุคคล ดังกล่าวไม่ได้เข้ามาร่วมเป็นกรรมการโรงเรียน เพราะระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับปัจจุบันกำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานจำนวนจำกัด โดยกระทรวงศึกษาธิการ (หน่วยศึกษานิเทศก์. 2540 : 32) ได้ออก ระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 กำหนดให้โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีคณะกรรมการ อย่างน้อย 9 คน แต่ไม่เกิน 15 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กร ชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนั้น คณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสรรหาบุคคล ดังกล่าวมาแต่งตั้งเป็นที่

ปรึกษาหรือเป็นคณะกรรมการเพื่อช่วยดำเนินงาน และมอบหมายภาระหน้าที่ให้ช่วยรับผิดชอบได้ตามศักยภาพของผู้นั้น พิจารณาแต่งตั้งที่ปรึกษาและ/หรือคณะกรรมการตามภารกิจ และขอช่วยของคณะกรรมการตามความจำเป็น และเหมาะสมมีหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาสถานศึกษา

3.5 การวางแผน

การปฏิบัติงานการป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ คือ การใช้กระบวนการวางแผนที่ดี (อรนันท์ สวาสดิพันธ์. 2536 : 98) การวางแผนเป็นความพยายามขององค์การ และหน่วยงานในการกำหนด สิ่งที่จะต้องปฏิบัติ จัดทำเพื่อให้ตอบสนองภารกิจ ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการให้ได้ผลดีที่สุดด้วยวิธีการที่เหมาะสมที่สุด มีประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้ความจำกัดของ ทรัพยากรและการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในอนาคต โดยมุ่งความสำเร็จและการดำเนินงาน อย่างมีเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในอนาคต โดยมุ่งความสำเร็จและการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพเป็นหัวใจสำคัญ การวางแผนจึงมีความสำคัญในการปฏิบัติงานการป้องกันสารเสพติด

3.5.1 ความหมายของการวางแผน มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

เจือจันทร์ จงสถิตย์อยู่ (2530 : 12) ได้ให้ความหมายของการวางแผนไว้ว่า เป็นกระบวนการที่ช่วยตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะดำเนินการและวิธีการในอนาคตเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ภายใต้เงื่อนไขระยะเวลาและทรัพยากรเป็นกลไกเพื่อตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอย่างไร อะไร ใครทำ ทำเมื่อใด และที่ไหน เป็นระบบและต่อเนื่องกันทำให้กระบวนการวางแผนเป็นไปอย่างมีระเบียบ

อุทัย บุญประเสริฐ (2532 : 21) กล่าวว่า การวางแผนเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการบริหารที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เป็นงานที่สำคัญในกระบวนการบริหารและการจัดการของหน่วยงาน และระบบบริหารทั้งระบบ

มัย สุขเยี่ยม (2535 : อ้างอิงมาจาก ฟาโยล์. 1916 ; กุลิศและเออวิค. 1937) กล่าวว่า การวางแผนได้รับการยอมรับว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญระดับแรกของการบริหารสำนักงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 8 - 10) กล่าวว่า การวางแผนเป็นกระบวนการที่มีเหตุผลและมีหลักเกณฑ์ที่เชื่อถือได้แต่ละขั้นตอนมีความสำคัญและต่อเนื่องกันอย่างมีระบบ

ดิลก บุญเรืองรอด (2537 : 21) กล่าวว่า การวางแผนเป็นภารกิจในการบริหารที่มีทิศทางแน่นอน มีระยะมั่นคง และมีประสิทธิภาพ

พวงรัตน์ เกษรแพทย์ (2543 : 32 ; อ้างอิงมาจาก Date. 1969 : 766) กล่าวว่า การวางแผน คือการที่องค์การได้ซึ่งวัตถุประสงค์และเป็นเป้าหมายไว้แล้วมีการดำเนินงานให้บรรลุเป้าประสงค์ด้วยวิธีการตัดสินใจแล้วว่าดีที่สุด

ลามาร์ และคนอื่น ๆ (Lamar and Others. 1978 : 21) ให้ความหมายไว้ว่า การวางแผนเป็นตัวแทนพฤติกรรมมนุษย์ที่ใช้เหตุผล การใช้เหตุผลดังกล่าวนั้นเป็นการพยายามที่จะระบุความต้องการโดยการควบคุมและการกระทำต่อสิ่งแวดล้อม

วอล์ทแมน (Waltman. 1981 : 271 - 288) ให้ความหมายไว้ว่า การวางแผนคือความพยายามขององค์กร ในการกำหนดและจัดลำดับของเป้าหมาย การคาดคะเนถึงเงื่อนไข และทรัพยากรต่าง ๆ การพิจารณาทางเลือกเพื่อใช้ทรัพยากรและการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุผลตาม เป้าหมาย ซึ่งได้เสนอรูปแบบการวางแผนเชิงระบบที่มีการนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการศึกษากันอย่างกว้างขวาง ได้ให้ความหมายของการวางแผนไว้ว่า เป็นการตกลงใจว่าอะไรที่ต้องทำ กำหนดว่าจะไปทางไหน ซึ่งต้องระบุสิ่งจำเป็นเพื่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูงสุดจากกิจกรรมกระทำ และต้องมาก่อนการนำไปปฏิบัติ เป็นการคาดหมายถึงผลสำเร็จ ที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์อย่างมีคุณค่า และมีความเที่ยงตรง ประกอบด้วยการระบุถึงความต้องการ การจัดลำดับของความต้องการ การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการ การระบุทางเลือก การกำหนดยุทธศาสตร์และเครื่องมือ ตลอดจนวิธีการและแนวทางการปฏิบัติ

คุนส์ และคนอื่น ๆ (Koontz and Others. 1986 : 73-74) กล่าวว่า การวางแผนคือการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร ทำเมื่อไร และใครเป็นผู้กระทำ เป็นสะพานเชื่อมช่องว่างจากปัจจุบันไปสู่อนาคตที่ต้องการและทำให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นตามต้องการ ถึงแม้ว่าเหตุการณ์ในอนาคตเป็นสิ่งที่ยากต่อการคาดหมายแต่ก็ดีกว่าที่จะปล่อยให้เกิดขึ้นตามยถากรรม

สรุป ความหมายของการวางแผน หมายถึง เป็นความพยายามขององค์กร และหน่วยงานในการกำหนด สิ่งที่จะต้องปฏิบัติ จัดทำเพื่อให้ตอบสนองต่อภารกิจ ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการให้ได้ผลดีที่สุด ด้วยวิธีการที่เหมาะสมที่สุด มีประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้ความจำกัดดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพเป็นหัวใจสำคัญ

3.5.2 ความสำคัญของการวางแผน

นักทฤษฎีด้านการบริหาร จำนวนมาก ได้กำหนด ให้การวางแผน (Planning) อยู่ในขั้นตอนแรกของกระบวนการบริหารซึ่งแสดงให้เห็นว่า ในการบริหารงานนั้น จะต้องดำเนินการด้านการวางแผนก่อนที่จะทำอย่างอื่นต่อไป ในการบริหาร การศึกษา การวางแผน เป็นสิ่งที่สำคัญมาก ตามที่นักวิชาการให้ความหมายดังนี้

สมพงษ์ เกษมสิน (2526 : 83) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการวางแผน ช่วยให้การบริหารงานเป็นไปโดยประสานสอดคล้องกัน สามารถตรวจสอบและควบคุมงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ (2528 : 20) ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวางแผนการศึกษากับการพัฒนาประเทศเอาไว้ว่า การที่จำกัดการศึกษาให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ หรือนำประเทศไปสู่เป้าหมายการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการวางแผนการศึกษา

คราฟ และพาโร (มัย สุขเยี่ยม. 2535 : 26 อ้างอิงมาจาก Karft and Padro. 1972) ได้กล่าวไว้ว่า การวางแผนการศึกษาเป็นกระบวนการศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดในกระบวนการบริหารการศึกษาเปรียบได้กับหางเสือเรือและเป็นทิศทางของนาวาการศึกษา หากไม่เห็นความสำคัญของการวางแผน ของการศึกษาแล้ว ความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาในอนาคตจะเกิดขึ้นได้ก็โดยความบังเอิญเท่านั้น

สรุป การวางแผน เป็นภารกิจแรกของการบริหารงาน ถ้าหน่วยงานได้มีการวางแผนที่ดีตั้งแต่ต้นย่อมจะส่งผลให้การปฏิบัติประสบความสำเร็จตามที่คาดหวัง เพราะประสิทธิภาพและผลสำเร็จของการปฏิบัติงานนั้น ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่จะเกิดจากการที่หน่วยงานได้มีการวางแผนที่ดีไว้ตั้งแต่ต้น ดังนั้น การวางแผนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก สมควรที่หน่วยงานจะได้ให้ความสนใจตั้งแต่ต้น

3.5.3 ประโยชน์ของการวางแผน

การวางแผนเป็นกิจกรรมที่จำเป็นและเป็นพื้นฐานที่การดำเนินการบริหารจะเกิดขึ้นในอนาคต ช่วยให้ผู้บริหารพร้อมที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้น การวางแผนมีประโยชน์ดังนี้ (ชาญชัย อาจิณสมจาร. 2535 : 6 - 7)

1. การวางแผนก่อให้เกิดกิจกรรมที่มีระเบียบและวัตถุประสงค์แทนที่จะเป็นการกระทำที่ขาดทิศทาง การวางแผนจะก่อให้เกิดการทำงานที่ร่วมมือกัน และลดการเสี่ยงความไม่แน่นอน ถ้าหากปราศจากการวางแผนกิจกรรมในระดับต่าง ๆ ขององค์การแล้ว

ก็จะยากต่อการประสานงาน การวางแผนช่วยให้กิจกรรมทุกอย่างดำเนินไปด้วยความมีระเบียบ อันจะทำให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ผลของเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้

2. การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารจำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้ทันกับพัฒนาการเหล่านั้น ซึ่งการวางแผนจะช่วยให้กระบวนการดังกล่าวประสบความสำเร็จ

3. การลงทุนส่วนใหญ่จะสูงมาก การลงทุนในอสังหาริมทรัพย์อยู่ในลักษณะที่ทำให้เสื่อมราคาอยู่เรื่อย ดังนั้นการวางแผนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งก่อนที่จะมีการลงทุนใด ๆ

4. เป้าหมายของการวางแผนจะได้มาตรฐานกับการปฏิบัติงานของพนักงานในบริษัท พนักงานจะมีความรู้สึกผูกพันต่อการทำงานกับบริษัท ดังนั้น เป้าหมายของการวางแผน จึงมีประโยชน์อย่างมากต่อการควบคุม จะให้พื้นฐานของการให้รางวัลกับคนที่ทำงานดีและดูแลการทำงานที่ไม่ดี

5. การวางแผนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม หน้าที่อื่นของผู้บริหาร อาทิ เช่น การจัดองค์การ การประสานงาน การควบคุมจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีการวางแผน มีผู้เชี่ยวชาญหลายคน ได้เสนอแนะว่า เมื่อการรวบรวมแผนที่เป็นจริงและที่เป็นวิทยาศาสตร์แล้ว หน้าที่อื่น ๆ ของการบริหารสามารถทำได้ด้วยผู้บริหารระดับกลาง การวางแผน จึงเป็นสาระของกิจกรรมการบริหารทั้งหมด

6. การใช้ทรัพยากร และเครื่องอำนวยความสะดวกสามารถกระทำได้ เพราะมีการวางแผนสิ่งดังกล่าวจะช่วยลดค่าใช้จ่ายและให้กำไรมากขึ้น

นอกจากนี้ ดนัย เทียมพุดม นักวิชาการได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวางแผนงาน ดังนี้ (ดนัย เทียมพุดม. 2539 : 22)

1. ทำให้ผู้บริหารและพนักงาน ได้รู้เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของงานที่ทำ ซึ่งจะทำให้ทุกคนได้ใช้ศักยภาพ และความสามารถของแต่ละคนอย่างเต็มที่ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ เพื่อให้ทุกคนมีเป้าหมายในการทำงาน ซึ่งจะช่วยให้สามารถปรับเป้าหมายส่วนตัวให้สอดคล้องกับเป้าหมายส่วนรวม อันจะส่งผลให้ทุกคนอยากทำงานสนุกกับทำงาน และมีขวัญกำลังใจที่ดี

3. เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เนื่องจากว่า การวางแผนเป็นการป้องกันปัญหา มิใช่เพื่อคอยแก้ไขปัญหา ดังนั้นการวางแผนจะทำให้ผู้บริหารสามารถ

ควบคุมค่าใช้จ่าย เวลากำลังคน และทรัพยากรต่าง ๆ ให้ถูกใช้อย่างมีคุณค่า และก่อให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานได้ในที่สุด

สรุป ประโยชน์ของการวางแผนมีผลดีในด้านการบริหาร ทำให้เกิดความมั่นคงขององค์กร โดยจะทำให้รู้ว่าใครมีหน้าที่อย่างไร หน่วยงานมีวัตถุประสงค์อย่างไร เพื่อเป็นเครื่องมือในการวัดผลการดำเนินงานของผู้ที่ปฏิบัติงานตามแผน และเป็นการพัฒนาคุณภาพการทำงานขององค์กรไปในตัว ทำให้ขั้นตอนการบังคับบัญชาขององค์กรเป็นระบบ หน่วยงานไม่มีการวางแผนที่ดีจะทำให้โอกาสกลายเป็นปัญหาขึ้น คือ ตามไม่ทันเหตุการณ์ ซึ่งอาจทำให้องค์กรวิฤกต ถ้าเริ่มต้นไม่ดีแล้วก็ไม่สามารถผลิตสิ่งของและบริการที่ดีได้ อีกทั้งมีคำกล่าวที่ยืนยันความคิด ที่กล่าวว่า "Well begun is half done" ซึ่งหมายถึง การเริ่มต้นที่ดีเสมือนงานสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง เนื่องจากว่าการเริ่มต้นของผู้บริหาร ก็คือ การวางแผน ฉะนั้นคำกล่าวนี้ก็สามารถกล่าวใหม่ได้ว่า การวางแผนที่ดีก็เสมือนงานสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่งนั่นเอง ส่วนคำว่า ความสำเร็จนั้นไม่ได้หมายความว่า หมายถึง "งานสำเร็จ" เท่านั้น แต่คำว่า "สำเร็จ" ในที่นี้หมายถึง งานเสร็จได้รับประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ

3.5.4 การวางแผนตามระยะของงาน

ในการวางแผนเพื่อให้ผลสำเร็จตามความหมายดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้วางแผนจำเป็นต้องเตรียมวางแผนไว้ในทุกระยะของงาน ดังนี้

1) การวางแผนก่อนดำเนินงาน เป็นการทบทวนงานทั้งระบบ เพื่อดูความพร้อม ของวัสดุอุปกรณ์ เวลา สถานที่ และผู้ปฏิบัติเองรวมทั้งทำความเข้าใจในขั้นตอนและวิธีปฏิบัติงาน

2) การวางแผนขณะดำเนินงาน เป็นการเตรียมปฏิบัติงานในเหมาะสมกับหน้าที่ ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้ร่วมงานก็ตาม นั่นคือ หากเป็นผู้บังคับบัญชาควรเตรียมปฏิบัติตนดังนี้

1. ปฏิบัติตนเป็นผู้นำที่ดี (Leader Ship)
2. มีศิลปะในการสั่งการ (Delegate)
3. มีศิลปะในการวางแผน (Planning For success)
4. ประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้ร่วมงาน (Example Leadership)

3) การวางแผนภายหลังดำเนินงาน เป็นการประเมินผลตั้งแต่การวางแผนก่อนดำเนินงาน ขณะดำเนินงานวางแผน และภายหลังดำเนินงานวางแผน เพื่อรวบรวมข้อมูลทุกขั้นตอน และมาปรับปรุงแก้ไขในการวางแผนครั้งต่อไป

3.6 กระบวนการวางแผน

การวางแผน มีขั้นตอนหรือกระบวนการที่แน่ชัด ชัดเจน มีระบบ ระเบียบในการดำเนินงานขั้นตอนในการวางแผนจะช่วยให้การวางแผนเป็นระบบและง่ายต่อการเข้าใจ โดยนักวิชาการได้แบ่งขั้นตอนของกระบวนการวางแผน ดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐ (2532 : 50 - 57) ได้กล่าวถึงกระบวนการวางแผน ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 5 ขั้นตอน คือ

1. การเตรียมการสำหรับการวางแผน (Preplanning)
2. การพัฒนาแผนงานหรือการวางแผนเพิ่มเริ่มงาน(Plan Formulation of Development) หมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ แนวนโยบาย และทิศทางในการพัฒนา ซึ่งมักจะประกอบด้วยวัตถุประสงค์ นโยบาย มาตรการ กลวิธี เป้าหมาย ในการพัฒนา
3. การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Operation planning) หมายถึง การวางแผนพัฒนาประจำปี และการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี
4. การกำหนดด้านการติดตาม ควบคุม กำกับ และประเมินผล
5. การปรับแผนหรือจัดทำแผนใหม่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 8 - 10) ได้กำหนดกระบวนการวางแผนออกเป็น 4 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ขั้นการเตรียมการวางแผน
 - 1.1 คณะครู - อาจารย์ ในโรงเรียน และคณะกรรมการการศึกษา ร่วมประชุมเพื่อ ชักซ้อมทำความเข้าใจในการทำแผนฯ (ในระหว่างประมาณเดือนมกราคม ของทุกปี เพื่อจัดทำแผนฯ ปีการศึกษาต่อไป) เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นและยอมรับในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้คณะครู - อาจารย์ ได้จัดเตรียมตัว และเตรียมรวบรวมข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ (รวมทั้งข้อมูลจากการประเมินผลของปีการศึกษาที่ผ่านมา) ที่จำเป็นในการวางแผน

1.2 เมื่อทราบจำนวนงบประมาณที่ได้รับจากการจัดสรรแล้ว จึงจัดให้มีการประชุมคณะครู - อาจารย์ เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์อย่างกว้าง ๆ ให้เหมาะสมกับจำนวนงบประมาณเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานจัดทำแผนฯ ในชั้นรายละเอียดต่อไป

1.3 คณะครู - อาจารย์ และผู้บริหารโรงเรียนอาจจัดตั้งคณะทำงานเพื่อการดำเนินการจัดทำแผนเป็นเรื่อง ๆ (จำนวนของคณะทำงานแต่ละชุดพิจารณาตามความเหมาะสมกับสภาพปัญหา และความสามารถของบุคลากรที่จัดตั้งขึ้น) โดยให้สอดคล้องสัมพันธ์กับการดำเนินงานของโรงเรียน เช่น คณะทำงานเพื่อศึกษาเตรียมการรับเด็กเข้าเรียน คณะทำงานพัฒนาการสอนกลุ่มประสบการณ์ (อาจแยกเป็นแต่ละกลุ่มประสบการณ์) คณะทำงานพิจารณาเรื่องอาคาร สถานที่ หรือคณะทำงานเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น เป็นต้น นอกจากการจัดตั้งคณะทำงานแล้ว อาจใช้วิธีมอบงานเป็นโครงการให้ครู - อาจารย์ รับผิดชอบเป็นเรื่อง ๆ ไป

1.4 หลังจากตั้งคณะทำงาน หรือมอบงานโครงการให้คณะครู - อาจารย์ และมอบหมายหน้าที่ กำหนดระยะเวลา และหลักเกณฑ์การทำงานแล้ว ก็เริ่มดำเนินการตามขั้นตอนของกิจการวางแผน (ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป) คือ เริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญ (ขั้นตอนนี้คณะทำงานหรือคณะครู อาจารย์อาจนำเสนอคณะครู - อาจารย์ ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินใจในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา) สำหรับหลักเกณฑ์ในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหานั้น ควรเน้นและให้ความสำคัญตามแนวทางตามลำดับต่อไปนี้

1.4.1 เป็นงานที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของโรงเรียนตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา

1.4.2 งานวิชาการซึ่งเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยตรง ถือเป็นแผนงานสำคัญ

1.4.3 เป็นงานที่มีปัญหามากกว่างานอื่น ๆ

1.4.4 โครงการที่ไม่ใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นจากเดิม

1.4.5 มีความสามารถและความพร้อมด้านบุคลากร วัสดุ และอุปกรณ์ ที่จะดำเนินการได้ทันที

1.4.6 เป็นโครงการที่สั่งการให้ดำเนินการโดยเป็นความประสงค์ของหน่วยงานเจ้าสังกัด

สำหรับโครงการที่ได้รับการจัดลำดับต้น ๆ นั้น จะมีความสำคัญใกล้เคียงกัน และอยู่ในสภาพที่สามารถดำเนินการได้พร้อมกัน อีกทั้งไม่กระทบต่องบประมาณค่าใช้จ่าย อย่างไม่ ส่วนโครงการที่อยู่ในลำดับหลัง ๆ ซึ่งมีความสำคัญรองลงมานั้น จะมีความหมายในเรื่องของการปฏิบัติที่จะต้องตัดสินใจว่าจะดำเนินการทุกโครงการหรือไม่ หรืออาจจะต้องชะลอไว้ก่อน โดยพิจารณาจากเวลา ความพร้อมและความสามารถ (ความสามารถมีขีดจำกัดตามกำลังคนที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมกับจำนวนโครงการที่รับผิดชอบ) รวมทั้งงบประมาณค่าใช้จ่ายที่ได้รับจากรัฐหรือแหล่งอื่น โครงการในลำดับหลัง ๆ นี้สามารถจะตัดหรือเลื่อนไปปฏิบัติในปีการศึกษาต่อไป หรือในขณะที่มีกำลังคนและกำลังเงินพอเพียงที่จะดำเนินการได้

2. ขั้นตอนการวางแผน ประกอบด้วย

2.1 สำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้สภาพปัจจุบัน และปัญหาได้จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของโรงเรียน ตลอดจนสถานการณ์ปัจจุบัน และปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (อาจมีผลกระทบ) และจำเป็นต้องทราบ เพื่อที่จะสามารถกำหนดความต้องการและตัดสินใจดำเนินงานได้ถูกต้อง **วิทยาลัยมหาสารคาม**

2.2 วัตถุประสงค์และเป้าหมาย ครูอาจารย์หรือคณะทำงานที่ได้รับมอบหมาย ควรเสนอให้ครูอาจารย์พิจารณา หากเป็นของโรงเรียนอาจกำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ ให้ครอบคลุม เพื่อแสดงให้เห็นภาพโดยส่วนรวมของกลุ่มฯ ส่วนรายละเอียดและการกำหนดที่ค่อนข้างจะชัดเจนนั้นจะอยู่ในโครงการซึ่งบรรจุไว้แล้วในแผนงาน

2.3 แผนงานหรืองานโครงการ และงบประมาณเป็นส่วนประกอบสำคัญของแผนฯ เป็นวิธีการหรือส่วนที่สนับสนุนให้แผนฯ บรรลุความสำเร็จได้ การกำหนดแผนงานหรืองานโครงการและงบประมาณนี้ต้องสัมพันธ์กัน สำหรับโครงการจะต้องแสดงรายละเอียดพอสมควร มีหลักการ เหตุผลที่มีข้อมูลประกอบ มีความเป็นไปได้จริง ๆ ในแง่ของการดำเนินงาน การปฏิบัติได้ตามขั้นตอนและระยะเวลาต่าง ๆ ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรอันได้แก่ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์และเงินค่าใช้จ่ายต่าง ๆ โดยคำนึงถึงการประหยัด และให้ได้ผลคุ้มค่าโครงการควรมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่เด่นชัด สามารถวัดได้ ประเมินผลได้ หรือเปรียบเทียบได้ นอกจากนี้ยังต้องจัดให้มีแผนปฏิบัติการอันประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เป็นขั้นตอน เพื่อสะดวกในการปฏิบัติและควบคุม ตรวจสอบ ประสานแผนและโครงการภายในโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการนี้ จะเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้แผนฯ บรรลุผลสำเร็จ หรือสามารถนำไปปฏิบัติได้ จึงควรระวังในการจัดทำโครงการให้

ใกล้เคียงกับความเป็นจริง และมีความเป็นไปได้ทุก ๆ ด้าน

2.4 กำหนดวิธีดำเนินงานของโรงเรียนตามแผนฯ เพื่อให้แผนฯ ประสบความสำเร็จ บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้

2.5 กำหนดให้มีการควบคุม ติดตาม และประเมินผลโครงการ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ สำหรับชั้นวางแผนนี้ อาจจะต้องมีการประชุมพิจารณากันหลายครั้ง ซึ่งขึ้นกับความพร้อมของข้อมูล ปัญหา และความต้องการต่าง ๆ การดำเนินการในขั้นนี้ควรให้เสร็จก่อนเปิดภาคเรียนแรก เพื่อที่จะได้ดำเนินการได้ทันทีในต้นปีการศึกษา

3. ขั้นการปฏิบัติตามแผน

3.1 เมื่อจัดแผนฯ เสร็จแล้ว และลงมือปฏิบัติ ขณะเดียวกันควรเสนอคณะกรรมการกลุ่มโรงเรียนเพื่อนำไปรวบรวมเป็นแผน กลุ่มโรงเรียนเพื่อเสนอปัญหา และความต้องการในลักษณะรวมของกลุ่ม เพื่อให้มีความเป็นไปได้ในการจัดสรรทรัพยากร สนับสนุนและช่วยให้มีการปฏิบัติได้จริง

3.2 ก่อนเริ่มปฏิบัติงานตามโครงการ จะต้องเตรียมบุคลากร เทคนิค วิธีการ และทรัพยากรต่าง ๆ โดยควรจัดควรทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขั้นตอนและวิธีการทำงาน เป็นต้น เพื่อให้การจัดสรรทรัพยากร และแบ่งงานได้เหมาะสม

3.3 ปฏิบัติตามแผนฯ หรือปฏิทินปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ หากมีปัญหาหรืออุปสรรคก็รับพิจารณาทางแก้ไขปรับปรุงทันที โดยการพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันของ คณะครู - อาจารย์

3.4 ปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงาน โดยยึดตามขั้นตอนที่ได้วางไว้ และมีการตรวจสอบการปฏิบัติงานและผลงานอยู่เสมอเพื่อให้สามารถยืดหยุ่นในทางปฏิบัติได้เมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรค เช่น อาจเร่งปฏิบัติงานในขั้นตอนใด หรือชะลอในขั้นตอนใดในระหว่างปฏิบัติงานได้ แต่ก็สามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย และระยะเวลาที่กำหนดไว้ในที่สุด

4. ขั้นการติดตามและประเมินผล (Follow - Up Evaluation)

4.1 ควรมีการติดตามและตรวจสอบอยู่เสมอในระหว่างปฏิบัติ หรือจบขั้นตอนแต่ละขั้นตอน เพื่อพิจารณาผลงานหรือวัดผลงานว่าตรงตามที่กำหนดตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายหรือไม่เพื่อแก้ไขได้ทันทีที่กล่าวแล้วในขั้นที่ 3 ข้อ 3.4 และอาจร่วมกันกำหนด

ระยะเวลาของการติดตามและตรวจสอบความเหมาะสม (การตรวจสอบกระทำโดย คณะครู - อาจารย์ที่ได้รับมอบหมาย)

4.2 ควรมีการประเมินผลการปฏิบัติงานตั้งแต่ขั้นเตรียมการก่อนเริ่ม โครงการระหว่างปฏิบัติงาน (อาจเป็นภาคการศึกษา ภาคละ 1 ครั้ง) และเมื่อสิ้นสุดโครงการ

4.3 ควรจัดให้มีระบบการรายงานโดยการตกลงกันในเรื่องระยะเวลา เพื่อแสดงความคืบหน้าของโครงการ โดยมีแบบรายงานถึงคณะกรรมการกลุ่มฯ สำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ

การประเมินผลนั้น ควรพิจารณาถึงเครื่องชี้วัดความสำเร็จหรือผลของงาน เครื่องชี้วัดนี้ต้องเป็นสิ่งที่เชื่อถือได้ และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น สัมฤทธิ์ผลทางการเรียน อาจดูได้จากอัตราการเลื่อนชั้น คะแนนสอบการผ่านจุดประสงค์ต่าง ๆ ฯลฯ โดยเทียบกับปีการศึกษาที่ผ่านมาหรือการสอบในแต่ละภาคการศึกษา เพื่อเทียบผลการเรียนต้นปี และปลายปี เป็นต้น

การวางแผนมีขั้นตอนที่แตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับเหตุผลหลายประการ ดังนั้นการดำเนินงานของกระบวนกรวางแผนประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ (พวงรัตน์ เกษรแพทย์. 2543: 54)

1. ขั้นวางแผน คือ กำหนดอนาคตที่ต้องการหรือสิ่งที่ต้องการให้เป็นใน ระยะเวลากำหนด วิธีการดำเนินงานให้บรรลุผลที่ต้องการไปจนถึงวิธีการตรวจสอบว่าการดำเนินงานได้ผลตามที่กำหนดวัตถุประสงค์
2. ขั้นปฏิบัติตามแผน เป็นการนำแผนไปปฏิบัติ
3. ขั้นประเมินผล เป็นการตรวจสอบผลกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

สรุป กระบวนการวางแผนควรประกอบไปด้วยขั้นตอนอย่างน้อย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการเตรียมการวางแผน ขั้นการวางแผน ขั้นการดำเนินงานตามแผน และขั้นการติดตาม และประเมินผลรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน อาจจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของแผนนั้น ๆ

3.7 การวางแผนป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา

การดำเนินงานโครงการป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา สังกัดกระทรวง ศึกษาธิการ ได้ดำเนินงานตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องโดยความร่วมมือของ บุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการป้องกันและแก้ไข

สารเสพติดแก่นักเรียน นักศึกษาและเยาวชนของประเทศโดยมีขั้นตอนที่สถานศึกษา
ดำเนินการในแนวใกล้เคียงกัน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2543 : 14-23)

1. ขั้นการเตรียมการวางแผน

เป็นขั้นตอนการดำเนินการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ
ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของ
สารเสพติด และอธิบายมุขต่าง ๆ วิเคราะห์และจัดกลุ่มนักเรียน นักศึกษา และเยาวชนที่มี
ภาวะเสี่ยงต่อการติดสารเสพติด ศึกษาสภาพความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก และ
เยาวชนตามความสนใจและความสามารถ ศึกษารูปแบบ วิธีการป้องกัน บำบัดรักษา และ
การฟื้นฟูแก้ไขเกี่ยวกับสารเสพติดศึกษา นโยบาย เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ มาตรการ
ดำเนินงานโครงการที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันแก้ไขสารเสพติดของสถานศึกษา

2. ขั้นการวางแผน

เป็นขั้นตอนการประชุมระดมความคิดจากคณะกรรมการสถานศึกษา
ชั้นพื้นฐาน เพื่อวางแผนพัฒนาการดำเนินงานโครงการป้องกันสารเสพติด จัดทำแผนพัฒนา
การดำเนินโครงการป้องกันสารเสพติดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ นโยบาย
ของกระทรวงศึกษาธิการ และสัมพันธ์กับแผนดำเนินงานของสถานศึกษา จัดทำแผนปฏิบัติ
การ จัดตั้งคณะทำงาน ประชุมคณะทำงาน และจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานโครงการ
ป้องกันสารเสพติด

3. ขั้นการดำเนินงานตามแผน

เป็นขั้นตอนการประชุมบุคลากรผู้รับผิดชอบโครงการ และคณะทำงาน
โครงการป้องกันปัญหายาเสพติด จัดทำระบบข้อมูลนักเรียน นักศึกษา ที่มีภาวะเสี่ยง และ
เกี่ยวข้องกับการติดสารเสพติด ประชุมปฏิบัติการจัดทำแผนการสอนบูรณาการทุกกลุ่มวิชาที่
เกี่ยวข้องกับการป้องกัน และแก้ไขสารเสพติด โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดย
การบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกิจกรรม และป้องกันและแก้ไขสารเสพติด เสริมสร้าง
ภูมิคุ้มกันสารเสพติดให้แก่ นักเรียน นักศึกษา

4. ขั้นการติดตามและประเมินผล

4.1 จัดทำแผนปฏิบัติการนิเทศติดตามผลโครงการป้องกันสารเสพติด

4.2 นิเทศติดตามผลการดำเนินงานโครงการป้องกันสารเสพติดใน
แผนปฏิบัติการนิเทศ

4.3 สนับสนุนให้ขวัญและกำลังใจในการดำเนินโครงการป้องกันสารเสพติด

4.4 สรุปรายงานผลการดำเนินโครงการป้องกันสารเสพติด

4.5 การประเมินผลการดำเนินโครงการป้องกันสารเสพติดทั้ง 3 ระยะก่อนดำเนินโครงการระหว่างดำเนินโครงการและหลังเสร็จสิ้นการดำเนินโครงการ โดยใช้ทั้งวิธีการประเมินตนเองและการประเมินโดยบุคคลภายนอก

4.6 สรุปและจัดทำรายงานการประเมินผลการดำเนินงานโครงการป้องกันสารเสพติด

4.7 นำผลการประเมินไปใช้ในการวางแผนพัฒนาการดำเนินโครงการป้องกันสารเสพติด

4.8 ยกย่อง ชื่นชม และมอบเกียรติบัตรให้แก่บุคลากร และโรงเรียนที่ดำเนินโครงการป้องกันสารเสพติดได้ประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

4.9 ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ผลการดำเนินโครงการป้องกันสารเสพติดแก่สถานศึกษา และชุมชน

สรุป กระบวนการวางแผน มีความสำคัญยิ่งในการที่จะช่วยให้มีการใช้ตัวป้อนอย่างมีประสิทธิภาพ หรือการได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และมีประสิทธิภาพหรือการใช้ตัวป้อนได้อย่างประหยัด การเรียนรู้กระบวนการวางแผน ซึ่งรวมถึงขั้นตอนของการวางแผน จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพราะการวางแผนที่ถูกขั้นตอนจะช่วยให้มีโอกาสปฏิบัติตามแผนมากยิ่งขึ้น

3.8 การมีส่วนร่วม

การดำเนินการตามแผนมักไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะแผนไม่สามารถไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือห่างไกลจากความเป็นจริงมาก บางแผนเมื่อดำเนินการไปแล้วประสบความล้มเหลว เพราะบุคคลเกี่ยวข้องในแผนขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน และไม่ได้มีส่วนร่วมมาตั้งแต่ต้น เมื่อมีการกำหนดแผนจึงไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายของแผน หรือไม่มีความรู้สึกผูกพันกับแผนนั้น หรืออาจเป็นเพราะมิได้มาจากความต้องการหรือสภาพปัญหาที่แท้จริง คือแต่ละหน่วยงานย่อยในหน่วยงานใหญ่ต่างมีความต้องการและปัญหาไม่เหมือนกัน การกำหนดแผนเพื่อสนองความต้องการ หรือเพื่อแก้ปัญหาของแต่ละหน่วยงานย่อยจึงจำเป็นต้องแตกต่างกันนั้นคือ พยายามให้แต่ละหน่วยได้มีส่วนร่วมในการวางแผนแทนที่จะทำการวางแผนโดยคน ๆ เดียว นักทฤษฎีการบริหาร ได้พยายามคิดค้นหาวิธีการบริหาร ที่จะทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมจัดว่าเป็นแนวคิดทางการบริหารที่ยอมรับกันในยุคปัจจุบันว่าเป็นแนวคิดทางการบริหารที่เหมาะสมกับยุคสมัย

สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะคำนึงถึงความสำคัญของผู้ร่วมงานทุกระดับการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มีมาจากแนวคิดทางการบริหารงานเชิงมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Approach) และการบริหารเชิงพฤติกรรม (Mary Parker Follet) โดยได้เขียนหนังสือและบทความต่าง ๆ เกี่ยวกับการให้ความสำคัญต่อบุคคลในการบริหารงานไว้เป็นจำนวนมาก (มัช สุขเยี่ยม. 2535 : 16; อ้างอิงมาจาก Hoy and Miskel. 1987; Citing Follet. 1941)

3.8.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหาร

ปัจจุบันแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประเทศเป็นแนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงกันอย่างมาก โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการศึกษาดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 กล่าวว่า “การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายของบัญญัติ มาตราที่ 289 ที่ว่า “องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมตามความเหมาะสม เพราะความต้องการภายในท้องถิ่น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. 2540 : 25) รวมทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้จัดทำขึ้นตอนบทบัญญัติแห่งธรรมนูญ ได้กำหนดหลักการ และทิศทางเพื่อการปฏิรูปการศึกษา โดยเน้นเรื่องการปฏิรูประบบบริหารการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ จึงได้กำหนดเป้าประสงค์สำคัญคือให้มีการปฏิรูประบบบริหารการศึกษาในกระทรวงศึกษาธิการให้มีเอกภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษา ศาสนา ศิลป วัฒนธรรมรวมทั้งการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชน (คณะกรรมการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา. 2542 : 8 - 9) นับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของการบริหารเป็นยุทธศาสตร์สำหรับการปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กร สนองแนวคิดของทฤษฎีกลุ่มมนุษยสัมพันธ์ที่เสนอแนะว่า ผู้นำความให้ผู้ปฏิบัติมีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานขององค์กรให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (ทัศนาศาสตร์. 2539 : 12) อีกทั้งการมีส่วนร่วมของบุคคลจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. 2537 : 178)

จากแนวคิดดังกล่าว การบริหารแบบมีส่วนร่วมทำให้สมาชิกขององค์กรมีความเข้าใจเกิดความผูกพันในหมู่คณะ สามารถปฏิบัติงานตามนโยบายและสำเร็จตามเป้าหมายอันเกิดจากความร่วมมือกันเป็นอย่างดีของบุคคลในหน่วยงาน

3.8.2 หลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม

การทำงานแบบมีส่วนร่วม มีวิธีการดำเนินงานหลายรูปแบบ แต่การทำงานดังกล่าวต้องมีหลักของการทำงานดังที่สมนึก ปัญญาสิงห์ ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการทำงานแบบมีส่วนร่วมดังนี้(สมนึก ปัญญาสิงห์. 2541 : 27)

1. เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหา (People-Centred Management) กล่าวคือ เน้นบทบาทของประชาชนและชุมชนเป็นศูนย์กลาง ชุมชนเป็นเจ้าของเรื่อง เจ้าของโครงการ เพื่อให้ชุมชนมีบทบาทแก้ไขปัญหาด้วยพลังความรู้ความสามารถของตนเองมากขึ้น หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ให้การสนับสนุนเรื่องเทคนิค วิชาการ ความรู้ ตลอดจนงบประมาณสมทบ
2. พัฒนาขีดความสามารถและสร้างพลังกลุ่มชุมชนให้เข้มแข็ง (People Empowerment) "ช่วยให้เขาคิด" ไม่ใช่ "คิดให้เขา" และ "ช่วยให้เขาทำ" ไม่ใช่ "ทำให้เขา" (Work with not work for) ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มหรือองค์กรเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการพึ่งตนเองได้
3. พัฒนาระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมจากชุมชน (People's Participation) ได้แก่ การวิเคราะห์ การเสนอแนะ การวิจารณ์ การตรวจสอบอย่างเปิดเผย โปร่งใส ช่วยคิด แนะนำ ปรับปรุง เช่น การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานรัฐกับองค์กรประชาชน และการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนด้วยกันเอง เป็นต้น
4. การมีหุ้นส่วนในกระบวนการพัฒนาและการทำงานร่วมกัน (Partnership) ผนึกกำลังความรู้ ความสามารถและความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาหลายสาเหตุ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ ทั้งในระดับภาค และระดับท้องถิ่น องค์กรเอกชน และประชาชนผู้ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมจากปัญหาหลายสาเหตุ ในอดีตการทำงานของหลายหน่วยงานมีลักษณะแย่งกันทำซ้ำซ้อน สิ้นเปลืองงบประมาณโดยไม่จำเป็นขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา และมักจะเผชิญหน้าต่อต้านจนกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ดังนั้นการทำงานแบบพหุภาคีจึงเป็นการทำงานแบบร่วมมือร่วมใจกันรับผิดชอบแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ดำเนินงานอย่างสร้างสรรค์และสามัคคี ไม่ใช่งาน

ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หรือเป็นงานฝักจากหน่วยงานอื่น ซึ่งจะเป็นการบั่นทอนพลังความร่วมมือและการทำงานแบบมีส่วนร่วม

5. การดำเนินโครงการและกิจกรรมร่วมกัน (Performance) เช่น การสร้างผลงานและการติดตามตรวจสอบประสิทธิผลประสิทธิภาพของโครงการ เช่น ใช้งบประมาณน้อย แต่ได้ผลงานมากไม่มีการสูญเปล่า ทำได้อย่างประหยัด ใช้ทรัพยากรบุคคลน้อยคุ้มค่า และที่สำคัญคือแก้ไขปัญหาร่วมกับชุมชนได้

3.8.3 ขั้นตอนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในระดับชุมชน ควรประกอบด้วย

1. ร่วมคิด เป็นการระดมสมอง พัฒนาทรัพยากรทางปัญญา สสำรวจ วิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุของปัญหา ศึกษาวิจัยอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน วิเคราะห์ความต้องการและหาวิธีจะบรรลุความต้องการ ถ้าผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความสนใจตรงกับปัญหาและความต้องการของชุมชน จะทำให้การมีส่วนร่วมเริ่มแรกเป็นไปด้วยดี ไม่เฉื่อยชา นอกจากนี้ การชี้แจงเหตุผลการประชาสัมพันธ์และรณรงค์อาจกระตุ้นให้ระดับการมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น
2. ร่วมนำ นำเอาความคิด ข้อเสนอที่มีมติร่วมกันไปปฏิบัติ หรือนำเอาความคิด ข้อเสนอแนะให้ชุมชนพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ในกรณีที่ตัวแทนชุมชนไม่สามารถตัดสินใจแทนชุมชนได้ ตลอดจนร่วมกันเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา
3. ร่วมทำ ลงมือปฏิบัติตามโครงการและกิจกรรม ทำให้เกิดความโปร่งใส ถูกต้อง ยุติธรรม ตรวจสอบได้ มีความรักความสามัคคี ความพึงพอใจในหมู่คณะ จิตสำนึก จิตใจพัฒนา มีวินัย และทำงานอย่างมีหลักการและรับผิดชอบ (A sense of Accountability)
4. ร่วมแก้ ช่วยกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินโครงการและกิจกรรม แก้ไข ปรับปรุงเทคนิควิธีการทำงาน เช่น ความพร้อม ความคล่องตัวในการทำงาน เป็นต้น
5. ร่วมใจกันติดตามและประเมินผล ติดตามการทำงานเป็นระยะ และสรุปบทเรียนเพื่อปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแนวทางและวิธีการทำงานในครั้งต่อไป เพราะฉะนั้น ขั้นตอนการทำงานแบบมีส่วนร่วม อาจสรุปได้สั้น ๆ ว่า "ร่วมคิด ร่วมนำ ร่วมทำ ร่วมแก้ และร่วมใจกันสรุปบทเรียน"

3.8.4 ปัจจัยที่ทำให้การทำงานแบบมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ

ปัจจัยบางประการที่ทำให้การทำงานแบบมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ แบ่งได้ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน ได้แก่

1.1 วิสัยทัศน์ โลกทัศน์ และพฤติกรรมของผู้นำในองค์กร

1.2 ความรู้ ความสามารถ ความศรัทธา การยอมรับ และบารมี (Charisma) ของผู้นำในองค์กร

1.3 ความซื่อตรง ความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ และสนับสนุนคนดีที่มีความสามารถได้มีโอกาสทำงาน ปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมการทำงานของสมาชิกในองค์กรให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 การประพฤติตนเป็นแบบอย่างของผู้นำและสมาชิกในองค์กร

1.5 ผู้นำและสมาชิกช่วยกันป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายในองค์กรซึ่งเป็นสิ่งบั่นทอนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

1.6 ประชุมปรึกษาหารือ แสวงหาความร่วมมือร่วมใจ (Collective Will) ภายในองค์กรอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

1.7 ส่งเสริมแนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participate Management) และประยุกต์ใช้หลักการการทำงานแบบประชาธิปไตย

1.8 สนับสนุนสมาชิกภายในองค์กรให้มีโอกาสพัฒนาความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ทำงานให้มากขึ้น เช่น การฝึกอบรมการทำงานเป็นหมู่คณะ (Teamwork) หรือวิธีการทำงานที่เน้นทีมงาน ผู้ร่วมงาน เพื่อนร่วมงาน เป็นหลัก (Staff - Centred Approach) ทั้งนี้เพื่อพัฒนาทีมงาน สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร และสามารถทำงานแบบมีส่วนร่วมได้

1.9 ภูมิหลังความรู้ ความเข้าใจ ความเสียสละ จิตสำนึก การทำงานแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในองค์กร

2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ เครื่องชี้วัดที่บ่งบอกว่ารัฐบาล (ประเทศชาติ) สนับสนุนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

2.1 การยอมรับแนวความคิดสาระสำคัญพื้นฐาน และปรัชญาการทำงานแบบมีส่วนร่วม

- 2.2 โครงการพัฒนาต่าง ๆ ต้องคำนึงกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม
- 2.3 พรรคการเมือง องค์กรทางการเมืองเห็นด้วยกับการทำงานแบบมีส่วนร่วม
- 2.4 บรรจุแนวความคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในนโยบายเศรษฐกิจและสาธารณสุขระดับชาติ
- 2.5 ทบทวนหลักสูตรการศึกษา เพื่อสนับสนุนกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ
- 2.6 เอกสารสิ่งพิมพ์ของรัฐ สนับสนุนกระบวนการการทำงานแบบมีส่วนร่วมขององค์กรและชุมชน
- 2.7 สื่อรณรงค์ การประชาสัมพันธ์ของรับ สนับสนุนกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมขององค์กรและชุมชน
- 2.8 หน่วยงาน องค์กรของรัฐ มีความพร้อมที่จะผสมผสานกิจกรรมและตอบสนองข้อเสนอของชุมชน
- 2.9 ข้อตกลงระหว่างประเทศ สนับสนุนการทำงานแบบมีส่วนร่วม
- 2.10 กฎระเบียบหรือคำสั่งการบริหารราชการไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานแบบมีส่วนร่วมขององค์กรและชุมชน
- 2.11 งบประมาณและการเงินการคลังอำนวยความสะดวกหรือจูงใจให้เกิดกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม
- 2.12 รัฐบาลมีความตั้งใจและความสามารถที่จะกระจายอำนาจในการวางแผนและการตัดสินใจไปยังท้องถิ่น

3.8.5 ความจำเป็นของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

จากการปฏิบัติงานตามแผนที่ผ่านมาในอดีต การดำเนินงานตามแผนไม่ประสบความสำเร็จ สาเหตุหนึ่งเกิดจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนไม่มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน เนื่องจากไม่มีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้ไม่มีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการวางแผนดังกล่าวไว้ สาเหตุประการที่สองเกิดจากบุคคลที่ดำเนินการวางแผนไม่รู้สภาพปัญหาที่แท้จริง จึงไม่มีความต้องการที่จะร่วมกันวางแผนแก้ปัญหา สาเหตุประการที่สามหน่วยงานย่อยต่างมีความต้องการแก้ปัญหาไม่เหมือนกัน การกำหนดแผนเพื่อสนองความต้องการ เพื่อแก้ปัญหาของแต่ละหน่วยงานจึงมีความแตกต่างกัน ดังนั้นแต่ละหน่วยงาน

ฝ่ายบริหารมากขึ้น การตัดสินใจทางการบริหารมีคุณภาพดีขึ้นก่อให้เกิดการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้มีผู้กล่าวเพิ่มเติมประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมช่วยสร้างความสามัคคีและรวมพลังของบุคคลให้องค์กร ให้ทราบถึงความต้องการขององค์กรทั้งหมด เพิ่มพูนประสิทธิภาพการทำงานให้สูงขึ้นลดความเชื่องช้าในการปฏิบัติงานของ ใต้บังคับบัญชา ลดความขัดแย้งและการต่อต้านจากพนักงานระดับต่ำ สร้างบรรยากาศในการทำงาน และทำให้สุขภาพจิตของคนในองค์กรดีขึ้นเพิ่มผลผลิตในองค์กร สร้างสรรค์หลักการประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในองค์กร ลดค่าใช้จ่ายในการบริหารงานใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ทำให้ผู้ร่วมงานมีผลงานดีขึ้น (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. 2540 : 25)

การบริหารงานของโรงเรียนโดยอาศัยการประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ ดังนี้

1. ได้แนวความคิดหลากหลาย ผู้ปฏิบัติงานได้มีโอกาสปรึกษาหารือ ตั้งเป้าหมายร่วมกัน และเปลี่ยนข้อมูล ตลอดจนความคิดเห็นร่วมกัน ทำให้ได้ระดมความคิดที่หลากหลายซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนปฏิบัติงานต่อไป
2. เกิดความผูกพัน การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมมีผลในเชิงจิตวิทยา คือ จะทำให้คนเกิดความรู้สึกยอมรับและผูกพันกับเรื่องที่ได้เสนอความคิดเห็นหรือร่วมพิจารณาให้ความเห็น และก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจที่จะช่วยกันผลักดันให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อไป
3. ลดการต่อต้าน ถ้าจะมีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงอะไรก็ตาม หากใช้กลยุทธ์ให้ผู้ปฏิบัติงานเข้ามามีส่วนร่วม จะช่วยลดความรู้สึกของการต่อต้าน ได้มากเพราะการได้มีโอกาสรับทราบข้อมูลและเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงนั้น ทำให้คนเกิดความเข้าใจและยอมรับได้มากขึ้น
4. เสริมสร้างกำลังใจ การมีโอกาสได้มีส่วนร่วมไม่ว่าจะโดยตัวบุคคลหรือการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ทำให้ทุกคนรู้สึกว่ามีคุณค่า ได้รับการยอมรับได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีทีมงานร่วมคิดร่วมรับผิดชอบ เป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน ทำให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น
5. สื่อสารทั่วถึงและการเรียนรู้ร่วมกัน การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการสร้างบรรยากาศให้ได้มีการสื่อสารกันได้ดีกว่าเครื่องใด ๆ ทั้งสิ้นเพราะจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ประสบการณ์

และความคิดเห็นต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วทั่วถึง และถูกต้อง รวมทั้งเป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอีกด้วย

6. ทำงานเป็นทีม การมีส่วนร่วม นอกจากจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ใช้ความสามารถมากขึ้นแล้ว ยังเป็นการสร้างการทำงานเป็นทีมให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม ทั้งในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่มของทีมงาน ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ปัญหา และตัดสินใจร่วมกัน และเมื่องานสำเร็จลุล่วงไปได้สมาชิกผู้ร่วมทีมงานจะเกิดความรู้สึกภูมิใจในความสำเร็จนั้นร่วมกัน และยังมีผลต่อเนื่องถึงความผูกพันกับงานและความรักในงานมากขึ้นด้วย

สรุป ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีผลโดยตรงต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและกำลังใจของพนักงานอันจะเป็นผลให้เกิดการยอมรับ และมีความผูกพันระหว่างบุคลากรด้วยกันและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

การวางแผนป้องกันสารเสพติดจะดำเนินการได้นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระดมความร่วมมือจากบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ หลายระดับ เพื่อให้ได้ความคิด พลังสร้างสรรค์ และร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสานประโยชน์ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีพฤติกรรมเด่นชัดอย่างน้อย 4 ประการ คือ เป็นนักเรียนที่สามารถปฏิเสธสิ่งเสพติดทั้งมวล ไม่เล่นการพนัน ไม่หมกมุ่นมัวเมากับสื่อลามก และไม่ใช้ความรุนแรงจนก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท ถ้านักเรียนทุกคนปลอดภัยจากภัยจากสิ่งเหล่านี้อย่างถาวร โรงเรียนนั้นจะได้รับการยกย่องว่าเป็นโรงเรียนสีขาว ดังนั้น สิ่งสำคัญในการทำให้โรงเรียนเป็น โรงเรียนสีขาวได้ คือความร่วมมือของบุคคลที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียนทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง โดยมีชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกันดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

3.8.7 เทคนิคการมีส่วนร่วมเพื่อการวางแผน

ในการวางแผนที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องในแผนมีหลักการอยู่ว่าควรให้ผู้บริหารทุกหน่วยงานในองค์กรได้มีส่วนร่วมในการวางแผนมากที่สุด เพื่อที่จะให้ได้แผนที่ตรงลักษณะปัญหาหรือความต้องการทุกหน่วยย่อยในหน่วยใหญ่ มีเทคนิคการมีส่วนร่วมเพื่อการวางแผนดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2532 : 78)

เทคนิคการมีส่วนร่วมเพื่อการวางแผนที่สำคัญประการที่ 1 คือการระดมพลังสมอง (Brain Storming) เป็นวิธีการที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวคิดในการแก้ปัญหาหรือสร้างแผนให้มากที่สุด (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2532 : 78) เพื่อดำเนินการขั้นต่อไป วิธีการคือ เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับนโยบายเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็จะได้ให้มีการประชุมในระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลายช่วยกันแสดงความคิดเห็นเปิดหาหนทางในการแก้ปัญหา

หรือดำเนินงานตามนโยบายที่ปรารถนา การระดมพลังสมองนี้เป็นที่นิยมใช้กันมากในการวางแผน เพราะการระดมพลังสมองแสดงถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนและทุกคนมีความพึงพอใจต่อวิธีการเลือกสรรมาแล้วครั้งหนึ่ง การรวบรวมความคิดที่มาจาก การระดมพลังสมองที่ดี มีกฎเกณฑ์ที่สำคัญ 4 ประการ กล่าวคือ การแสดงความคิดเห็นจะต้องมีความเป็นกลาง นั่นคือ มีการวิพากษ์วิจารณ์หรือการประเมินความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยด้วยคำรุนแรงหรือเป็นการสบประมาทขยู่ให้เกิดความโกรธเพราะความอับอายที่ถูกสบประมาท หรือถูกดูหมิ่นดูแคลนต้องระงับความคิดอันรุนแรงอย่างเสรี การแสดงความคิดเห็นที่รุนแรงย่อมนำมาซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่มักชี้ให้เห็นดังเหตุและผลอย่างชัดเจน เป็นการช่วยเน้นถึงน้ำหนักของปัญหา ซึ่งในกลุ่มหนึ่ง ๆ โดยปกติแล้วการที่จะได้มาซึ่งความเห็นอย่างรุนแรงมีไม่มากนัก ตอรับปริมาณ และความหลากหลายของความคิดเห็นเพราะยังมีการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นมากเท่าใดย่อมจะนำมาซึ่งวิถีทางในการแก้ปัญหาที่ดี และมีเหตุผลมากเพียงนั้น หากทางที่จะผสมผสานและปรับปรุงแนวคิดเข้าด้วยกัน เพราะความคิดเห็นที่ผสมผสานแล้ว ย่อมเป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ดีและอาจกลายเป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ขึ้นมาได้ การระดมพลังสมองนั้นนอกจากจะทำให้บุคคลจำนวนมากมีส่วนร่วมในการวางแผนแล้ว งานวิจัยพบว่าสามารถได้แนวคิดต่าง ๆ ในการวางแผนมากกว่าการคิดแผนเพียงคนเดียวถึงร้อยละ 65 - 93

เทคนิคการมีส่วนร่วมเพื่อการวางแผนที่สำคัญประการที่ 2 คือ การประชุมแบบเผชิญหน้า (Confrontation Meeting) เป็นวิธีการที่สร้างขึ้นเพื่อระดมทรัพยากรขององค์การในการแก้ไขปัญหาหรือกำหนดโครงการต่าง ๆ ตามนโยบายที่เป้าหมายขององค์การ มีการลำดับความสำคัญก่อนหลังของปัญหาและกิจกรรมที่ต้องการ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ภายหลังเมื่อค้นพบปัญหาหรือเมื่อทราบนโยบายและเป้าหมายขององค์การ แล้วจึงกำหนดแผนการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ การประชุมแบบเผชิญหน้ามีจุดมุ่งหมายที่จะให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งของกลุ่มต่าง ๆ ในองค์การนั้นโดยการนำเอา กลุ่มต่าง ๆ เหล่านั้นมาร่วมกันทำงาน หรือหาทางวางแผนด้วยกันเพื่อจะได้ลดหรือจำกัดความขัดแย้งหรือความคิดที่ไม่ตรงกันและต่างคนต่างทำงานเป็นเอกเทศ สามารถสร้างความสมานสามัคคีให้กับทุกคนที่มาเกี่ยวข้องหรือเข้าร่วมในการประชุมแบบเผชิญหน้าและเตรียมตัวเตรียมใจที่จะต้องเป็นไปตามความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น เป็นการระดมสรรพกำลังและทรัพยากรเพื่อการวางแผนประการสำคัญสามารถสร้างความรู้สึกให้กับบุคคลในองค์การว่าได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการวางแผนให้กับองค์การทุกชั้นตอน

เทคนิคการมีส่วนร่วมเพื่อวางแผนที่สำคัญประการที่ 3 คือ การมีคณะกรรมการที่ปรึกษา (Consulting Committee) กลุ่มหรือคณะกรรมการที่ปรึกษานี้อาจได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการหรือชั่วคราวก็ได้ จุดมุ่งหมายที่ตั้งขึ้นก็เพื่อให้กลุ่มบุคคลมีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติงานร่วมกับสมาชิกอื่น ๆ ในองค์การคณะกรรมการหรือกลุ่มที่ปรึกษาจะช่วยในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาเสนอแนะแนวความคิดต่าง ๆ ประกอบการวางแผนและจัดโครงการช่วยในการวิเคราะห์และแก้ปัญหาเสนอแนะแนวความคิดต่าง ๆ ประกอบการวางแผนและจัดโครงการช่วยให้คณะทำงานอื่น ๆ มีความสามารถในการตัดสินใจ ช่วยในการพัฒนามาตรฐานการดำเนินงานความสามารถในการเป็นผู้นำช่วยให้คำแนะนำ เมื่อกลุ่มมีวิธีการแก้ความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้สามารถวิเคราะห์งาน (Diagnosis) จัดรูปแบบการปฏิบัติ (Action Pattern) และการตัดสินใจ (Decision) ในการกำหนดแผนงาน คณะกรรมการที่ปรึกษามีบทบาทคอยเสนอแนะและร่วมมือทำงานนั้นด้วย โดยจะคอยสอบถามชี้แนะแสดงบทบาทให้ดูและตรวจสอบการดำเนินงานอยู่ตลอดเวลาและอย่างสม่ำเสมอ

3.8.8 การรวมพลังป้องกันสารเสพติด ด้วยกระบวนการ AIC

กระบวนการ AIC “รวมพลังสร้างอนาคต” (Appreciation - Influence - Control) เป็นกระบวนการบริหารวิธีหนึ่ง ซึ่งใช้เพื่อการวางแผนงานป้องกันสารเสพติดมีแนวคิดและวิธีการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 14)

1. แนวคิดด้วยกระบวนการ AIC

1.1 กระบวนการ AIC เป็นระบบการสร้างทีมโดยอาศัยบทเรียนและประสบการณ์จากผู้เกี่ยวข้องมาผสมผสานกัน เพื่อการมองไปในอนาคต

1.2 กระบวนการ AIC เป็นวิธีการที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมมือทำงาน ร่วมกันคิด มองอนาคต ช่วยกันหาจุดร่วมที่เป็นคุณค่า หรือกำหนดเป้าหมาย กำหนดอุดมการณ์ร่วมกัน แล้ววางแผนเพื่อดำเนินงานร่วมกัน

1.3 กระบวนการ AIC เป็นเรื่องของการบริหารการวางแผนและการมองอนาคต ดังนั้นจึงต้องรู้ว่าสภาพปัจจุบันเป็นอย่างไร แล้วอยากให้อนาคตเป็นอย่างไร โดยทุกคนที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมกระบวนการนี้เป็นการปฏิบัติกร่วมกัน ด้วยความรักหรือความคุ้นเคยซึ่งกันและกันเป็นการคิดทางบวก จึงทำให้ผู้ร่วมงานร่วมมือปฏิบัติอยู่บนรากฐานของความรัก ความเมตตาโดยไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน

2. หลักการของกระบวนการ AIC

กระบวนการ AIC เป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีจุดเน้น 4 ประการ

2.1 เน้นการรวมพลังเข้าด้วยกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์โดยปฏิบัติการร่วมกัน และวิถีทางแห่งการทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์

2.2 เน้นความเป็นกระบวนการ และใช้วิธีการอันเป็นองค์รวม คือ มีการใช้ทั้งธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ และการบริหารจัดการ

2.3 เน้นความคิดทางการสร้างสรรค์และการเรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ผ่านการกระทำคือ การคิดร่วมกันในทางสร้างสรรค์ การปฏิบัติการร่วมกันด้วยความรัก หรือการเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน และการเรียนรู้ร่วมกันจากการกระทำจริง จึงจะทำให้เกิดระบบการเรียนรู้และเกิดพลังสร้างสรรค์ได้อย่างเพียงพอที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่ความดี

2.4 เน้นเรื่องอนาคต หมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีตหรือแม้กระทั่งสิ่งที่กำลังเกิดอยู่ในขณะนี้ เราเปลี่ยนแปลงอะไรไม่ได้อีกแล้วแต่อนาคตเราสามารถเปลี่ยนแปลงได้ และเมื่อเราทราบอนาคต เราเห็นคุณค่าในอนาคตร่วมกันแล้วพลังสร้างสรรค์ก็จะตามมา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

3. องค์ประกอบกระบวนการรวมพลังสร้างสรรค์

การรวมพลังสร้างสรรค์ตามกระบวนการ AIC มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

3.1 มีการสร้างของทีมวิทยากรหรือผู้ประสานงานที่เข้าใจเทคนิค AIC

3.2 ต้องรู้ว่าใครมีส่วนร่วมได้เสียในระบบที่กำลังจะทำงานหรือให้ผลร้ายกับระบบที่กำลังคิดปรับปรุง

3.3 การประชุมร่วมกันเพื่อร่วมงานแผนงาน โดยเชิญผู้แทนของทุกกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียมาวางแผนงานร่วมกัน

3.4 การดำเนินการตามแผนงานที่ได้จากการประชุมร่วมกัน

4. ขั้นตอนการจัดประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนตามกระบวนการ AIC

ขั้นที่ 1 A : Appreciation คือ การทำให้ทุกคนให้การยอมรับและชื่นชมคนอื่นโดยไม่รู้สึกรู้สีกหรือแสดงการต่อต้าน หรือวิพากษ์วิจารณ์ในกระบวนการขั้นนี้ ทุกคนจะมีโอกาส แสดงออกอย่างทัดเทียมกันด้วยภาพการบรรยาย เขียนและคำพูดว่า "ท่านเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไรและท่านอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร" ซึ่งจะทำให้ทุกคนได้มีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผลและความรู้สึกตลอดจนการแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง เมื่อทุกคนได้แสดงออกโดยได้รับการยอมรับจากคนอื่น ๆ จะ

ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกที่ดี มีความสุข มีความอบอุ่น และเกิด "พลังรวม" ขึ้นในระหว่างคนที่มาประชุมด้วยกัน

ในช่วงของการแสดงออกว่าแต่ละคน อยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไรเป็นการใช้จินตนาการที่ไม่ถูกจำกัดด้วยปัจจัย และสถานการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบัน จึงทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์การมองการณ์ไกลการมองภาพกว้างและการคิดสิ่งแปลกใหม่ ได้ดีกว่าการมองจากสภาพปัญหาหรืออุปสรรคข้อขัดข้องในปัจจุบัน นั่นคือการใช้ "จินตนาการ" ดังกล่าว ช่วยให้เกิด "วิสัยทัศน์" ได้ง่ายขึ้น และเมื่อนำ "วิสัยทัศน์" ของแต่ละคนมารวมกันก็จะมี "พลัง" มากขึ้น กลายเป็น "วิสัยทัศน์ร่วม" หรือ "อุดมการณ์" ซึ่งได้แก่ "สิ่งที่มุ่งมาดปรารถนาอย่างสูงสุดร่วมกัน" นั่นเอง

ขั้นที่ 2 I : Influence คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่ มาช่วยกันกำหนดวิธีการสำคัญ หรือ "ยุทธศาสตร์" ที่จะให้บรรลุ "วิสัยทัศน์ร่วม" หรือ "อุดมการณ์ร่วม" ของกลุ่มได้อย่างดีที่สุด ในขั้นนี้ ทุกคนยังมีโอกาสทัดเทียมกันที่จะใช้ข้อคิดเห็น ว่า วิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุ "วิสัยทัศน์ร่วม" หรือ "อุดมการณ์" นั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง เมื่อทุกคนได้แสดงความคิดเห็นแล้ว จะนำ "วิธีการ" ที่เสนอแนะทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ แยกแยะและพิจารณาว่าร่วมกันจนกระทั่งได้ "วิธีการสำคัญ" ที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการในการพิจารณาเลือก "วิธีการสำคัญ" ดังกล่าว สมาชิกกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันสูงรวมถึงการถกเถียงโต้แย้งด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ "วิธีการ" ที่กลุ่มเห็นร่วมกันว่าดีที่สุดทั้งนี้โดยมี "เป้าหมาย" หรือ "อุดมการณ์" ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 C : Control คือ การนำ "วิธีการสำคัญ" มากำหนดเป็น "แผนปฏิบัติการ" อย่างละเอียดว่าทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีเป้าหมายอย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือจะต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร จากแหล่งใด จะมีรายได้จากการดำเนินการดังกล่าวหรือไม่ ถ้ามีประมาณว่าเท่าไร และรายละเอียดอื่น ๆ ตามที่เห็นว่าควรระบุไว้

ในขั้นนี้ สมาชิกแต่ละคนจะเลือกเองว่า สมัครงใจจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องใดจะเป็นผู้ให้ความร่วมมือในเรื่องใด จะเป็นผู้ร่วมคิดแผนปฏิบัติการข้อใดเป็นการกำหนด "ข้อผูกพัน" ให้ตนเอง เพื่อ "ควบคุม" ให้เกิดการกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุด

นอกจากการเข้ารับผิดชอบหรือให้ความร่วมมือตาม "แผนปฏิบัติการ" ที่กลุ่มร่วมกันกำหนดขึ้นแล้ว สมาชิกกลุ่มแต่ละคนยังอาจกำหนด "ข้อผูกพันเฉพาะตัว" ได้อีกด้วย เพื่อเป็นการใช้พลังในส่วนของตัวเองแต่ละคนให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์มากที่สุด

3.9 การมีส่วนร่วมวางแผนป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีส่วนร่วมดำเนินการวางแผนป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษาหรือในโรงเรียน ได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมด้านกระบวนการวางแผนป้องกันสารเสพติดโดย การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา ความต้องการป้องกันสารเสพติด การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาสารเสพติด
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนป้องกันสารเสพติด ตามแนวนโยบายการป้องกันสารเสพติด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยดำเนินการจัดทำโครงการวางแผนป้องกันสารเสพติด การจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานตามโครงการวางแผนป้องกันสารเสพติด
3. การมีส่วนร่วมปฏิบัติงานตามแผนป้องกันสารเสพติด ปฏิบัติงานตามปฏิทินปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ในโครงการป้องกันสารเสพติด และการมีส่วนร่วมนิเทศติดตาม กำกับการดำเนินงานตามโครงการป้องกันสารเสพติด
4. การมีส่วนร่วมประเมินผล ตามแผนป้องกันสารเสพติด ในการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานตามโครงการป้องกันสารเสพติด ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาโครงการการป้องกันสารเสพติด

3.10 ปัจจัยที่เกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันสารเสพติด

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการวางแผนป้องกันสารเสพติดของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี มีปัจจัย ด้านอาชีพ วุฒิการศึกษา ที่ตั้งของโรงเรียน และประเภทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์กับโรงเรียน ปัจจัยดังกล่าวมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการวางแผนป้องกันสารเสพติดของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. ปัจจัยด้านอาชีพ

สมหมาย วัฒนะศิริ (2529 : 83) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดนนทบุรี พบว่าผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนค่อนข้างน้อย เนื่องจากมีลักษณะอาชีพที่แตกต่างกัน ทำให้มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนต่างกัน

ชมแข พงษ์เจริญ (2542 : 80) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่มีต่อกิจกรรมโรงเรียนของผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกัน ทำให้มีเวลาไม่เหมือนกัน มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนได้ต่างกัน

2. ปัจจัยด้านวุฒิการศึกษา

กอบแก้ว สุวรรณางกูร (สุวิทย์ จำปา. 2532 : 157 ; อ้างอิงมาจาก กอบแก้ว สุวรรณางกูร. 2526 : 488) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามบทบาทของพัฒนาการที่มีวุฒิจบปริญญาและไม่จบปริญญา ตามความคิดเห็นของนักวิชาการผลการวิจัยส่วนหนึ่ง พบว่าพัฒนาการที่มีวุฒิจบปริญญา มีแนวโน้มการปฏิบัติงานประสานและด้านการส่งเสริมเผยแพร่ได้ดีกว่าพัฒนาการที่มีวุฒิไม่จบปริญญา ผลการวิจัยนี้เน้นให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีสถานภาพเดียวกัน ผู้ที่มีวุฒิสูงกว่ามีแนวโน้มการปฏิบัติงานได้ดีกว่า

สำนักงานเขตการศึกษา 6 (2535 : 65-69) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนและความต้องการการศึกษาของนักเรียนและผู้ปกครองระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนที่เปิดสอนจากช่วงชั้นที่ 1-3 ในเขตการศึกษา 6 พบว่าการศึกษาของผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูง มีความต้องการและคาดหวังต่อสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนสูงกว่าผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่ำ

ธวัช พิริยะปัญญาบุตร (2541 : 105) ได้ทำการวิจัยการศึกษาความคิดเห็นของกำนันและผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่น พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีการศึกษาสูงกว่าจะเห็นความสำคัญของการเมืองมากกว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีการศึกษาต่ำ

ชมแข พงษ์เจริญ (2542 : 80) ได้ทำการวิจัยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่มีต่อกิจกรรมของโรงเรียน พบว่าผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาสูงเห็นประโยชน์ มีความเข้าใจในกิจกรรมของโรงเรียน

3. ปัจจัยที่ตั้งของโรงเรียน

ปรีชา บุญคมรัตน์ (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาการบริหารงานวิชาการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า โรงเรียนที่อยู่นอกเขตอำเภอเมือง กับโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง มีการบริหารงานวิชาการแตกต่างกัน โดยโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองมีคะแนนสูงกว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกเขตอำเภอเมือง

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541 : 94) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาล พบว่า ปัจจัยที่ทำให้คณะกรรมการการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมกับการบริหารโรงเรียน ปัจจัยประการแรก คือ โรงเรียนอยู่ในเขตเทศบาล ปัจจัยประการที่สองคณะกรรมการการศึกษาที่มีที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับโรงเรียน

4. ปัจจัยด้านประเภทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับโรงเรียน

จ่อ่าน วุฒิกรรมรักษา (2526 : 120) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้ามาส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสร้างงานในชนบท พบว่าผู้นำท้องถิ่น มีสถานภาพทางสังคมในระดับที่มีดีมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมด้อยกว่า ได้แก่ประชาชนทั่วไป ดังนั้น บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมที่ดี มักแสดงความคิดเห็นและร่วมประชุมในปริมาณมากกว่าประชาชนทั่วไป

สรุป จากแนวคิดและผลงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยภายในประเทศ

ผาสุก พลสุริฉาย (2528 : บทคัดย่อ) ได้สรุปการศึกษาทัศนะของสหวิชาชีพ ต่อบทบาทหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ในงานบำบัดการติดสารเสพติดให้โทษ เสนอแนะว่างานบำบัดการติดสารเสพติดให้โทษนั้น ควรมีการนำเอาครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการบำบัดรักษาตลอดจนรณรงค์ให้มีการนำเอาชุมชนมีส่วนร่วมในการบำบัดรักษา ผู้ติดสารเสพติด

ติดให้โทษ และกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมสนับสนุนและร่วมมือกับอาสาสมัคร ในการปฏิบัติ ด้านบำบัดรักษาอีกทางหนึ่งด้วย

วินัย เชื้อเพชร (2531 : 91-99) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนของคณะกรรมการหมู่บ้าน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน กิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน โดยส่วนรวมอยู่ในระดับมาก

บุญเกิด ครุเจริญ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามความคิดเห็นของข้าราชการครูในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น พบว่า การปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับมากทุกหน้าที่

ปราณี สร้อยสุนทร (2547 : 58) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง การป้องกันสารเสพติด ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าในการป้องกันสารเสพติดในโรงเรียนประถมศึกษานั้น โรงเรียนดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียวไม่ได้จะต้องได้รับการบริการสนับสนุนจากหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องนี้โดยตรง ซึ่งมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญ มีวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยและมีงบประมาณสนับสนุนที่จะให้บุคลากรทำงานได้เต็มที่ ตลอดเวลาทั้งในและนอกเวลาราชการ นอกจากนั้นการบริหารงาน การจัดระบบงานที่ดี สามารถที่จะจะป้องกันสิ่งเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 วิจัยต่างประเทศ

สมิท (Smith, 1971 : 2377 – A ; อ้างอิงมาจาก อานาจ ประสาททอง, 2537 : 38) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของตัวแทนประชาชนในการวางแผนและพัฒนาการศึกษา ในรัฐมิชิแกนประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า

1. คณะกรรมการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน และประชาชน มีความต้องการที่จะแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ
2. คณะกรรมการศึกษา และประชาชน ไม่เห็นด้วยที่โรงเรียนดำเนินการ โดยไม่เปิดโอกาสให้คณะกรรมการมีส่วนร่วมรับรู้
3. คณะกรรมการศึกษา และผู้บริหารโรงเรียนเห็นตรงกันว่า โรงเรียนจะเจริญก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิม หากเปิดโอกาสให้คณะกรรมการการศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

สโตคส์ลีย์ (Srokely. 1978 : 6026-6027 A) ได้ร่วมกับโรงเรียน และชุมชนในรัฐแคลิฟอร์เนีย ทำการวิจัย เพื่อประเมินผลการป้องกันสารเสพติด โดยใช้การสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์เพื่อประเมินจากผลที่ได้รับ และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยพบว่า วัตถุประสงค์ที่บรรลุผลสำเร็จสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการป้องกันสารเสพติดของนักเรียน และผลงานของครู เน้นแนวประจำโรงเรียน ส่วนวัตถุประสงค์ที่ยังต้องได้รับการพัฒนา ได้แก่ การประสานสัมพันธ์ของชุมชน การมีส่วนร่วมในการวางแผนของนักเรียน และการจัดสรรเงินงบประมาณ

บอสโตรม (Bostrom. 1995 : 2200-A) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนโดยโรงเรียนประถมศึกษาในเขตบริการ ผลการวิจัยสรุปว่า การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทางสร้างสรรค์ ชุมชนจะเจริญก้าวหน้า ครูในเขตชนบท ต้องมีศักยภาพเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ปัจจัยเหล่านี้จะมีผลต่อการพัฒนาชนบท ผู้บริหารโรงเรียนเป็นตัวจักรสำคัญที่จะประสานงานขอความร่วมมือจากชุมชนเพื่อให้การจัดกิจกรรมของโรงเรียนมีประสิทธิภาพ งานหลักของโรงเรียนคือ การให้ความรู้แก่สมาชิกในชุมชน ไม่ว่าจะเป็ยาวชนหรือผู้ใหญ่อย่างเท่าเทียมกัน วัฒนธรรมของชุมชนมีอิทธิพลต่อการอยู่ร่วมกัน การดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชน

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ที่กล่าวว่าบุคคลก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดความผูกพันในหน่วยงาน ศึกษาแนวคิดของคณะกรรมการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา (2542 : 8 – 9) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของการบริหาร เป็นยุทธศาสตร์สำหรับการปรับปรุงงาน และการปฏิบัติงานขององค์กรให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด และกระบวนการวางแผนป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 8-10) ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการวางแผน ขั้นการวางแผน ขั้นการปฏิบัติตามแผน ขั้นติดตามและประเมินผล มาสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา
 ขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนที่เปิดทำการสอนช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
 มหาสารคามเขต 2 ซึ่งแบ่งออกเป็น กลุ่มอาชีพและกลุ่มประเภทของคณะกรรมการศึกษา
 ขั้นพื้นฐาน ต่าง ๆ ดังนี้

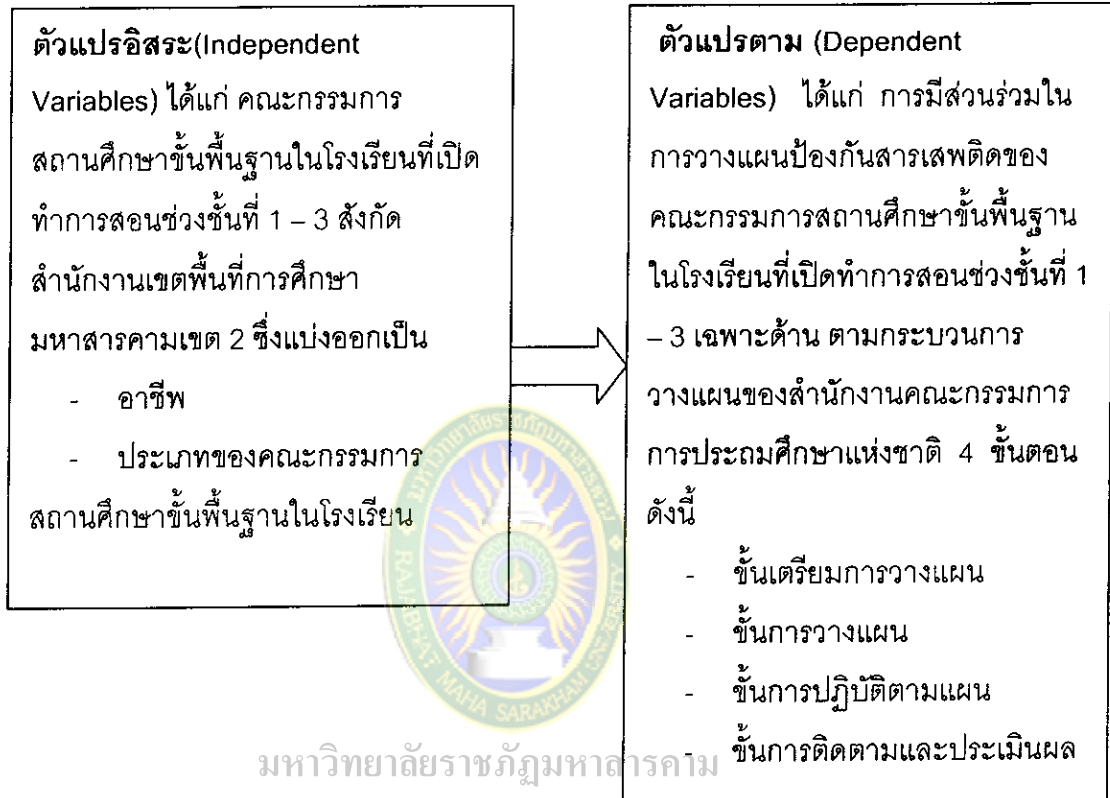
1.1 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ อาชีพรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ อาชีพ
 ค้าขายหรือประกอบธุรกิจส่วนตัว และอาชีพเกษตรกรรม

1.2 กลุ่มประเภทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ กลุ่ม
 ประเภทที่มีความสัมพันธ์กับโรงเรียนมาก และกลุ่มประเภทที่มีความสัมพันธ์กับโรงเรียนน้อย

2. ตัวแปรตาม (Independent Variables) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการ
 วางแผนป้องกันสารเสพติดของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนที่เปิดทำการ
 สอนช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวข้างต้น
 ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังรายละเอียดในแผนภูมิที่ 3

Rajabhat Mahasarakham University

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

แผนภูมิที่ 3 กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย